

MONITOR HOSPODÁRSKEJ POLITIKY

2018, Č.2 / JÚN
KHP, NHF, EUBA

**TÉMA ČÍSLA:
ZAOSTRENÉ NA
KONKURENCIESCHOPNOSŤ
PRIEMYSLU II.**

- **NELÁHKÀ JE CESTA K TRANSPARENTNÉMU ROZPOČTU**
- **PRIVEĽA PRACOVNÍKOV U PRIMÁLO PRODUKTÍVNYCH ČINNOSTIACH**
- **SÚ SLUŽBY V PRIEMYSE OXYMORON ALEBO BUDÚCNOSŤ EKONOMIKY?**

EDITORIÁL

Milí naši čitatelia,

V predchádzajúcom vydaní sme „nahryzli“ tému konkurencieschopnosti priemyslu - v rámci dohodnutej spolupráce s Asociáciou priemyselných zväzov pri vydávaní niekoľkých čísel nášho časopisu. Konkurencieschopnosť priemyslu a faktory, ktoré ju ovplyvňujú, sú veľmi širokou témou. V tomto čísle v nej pokračujeme v sekcii „Téma čísla“ a vôbec si nemyslíme, že ju tým vyčerpáme. Také ambície ani neživíme. Napriek tomu si myslíme, že sa podarilo zozbierať niekoľko príspevkov, ktoré riešia (a niektoré skutočne netradične) viaceré faktory konkurencieschopnosti. V čísle sa tak dočítate, že Slovensko patrí medzi tri krajiny strednej a východnej Európy, ktoré sú najintenzívnejšie zapojené do globálnych hodnotových reťazcov; že sa objavuje trend zriaďovania centier podnikových služieb priemyselnými firmami, ktoré už na Slovensku majú svoje výrobné prevádzky; že v slovenskom priemysle je priveľká časť pracovnej sily uviaznutá v podnikoch so zaostávajúcou produktivitou alebo že štvrtina exportu má potenciálny problém konkurovať cenou aj kvalitou.

Rozhodne sa však nevenujeme len konkurencieschopnosti priemyslu - ostatné sekcie prinášajú pestrú zmes tém: hodnotenie reforiem na Ukrajine, otvorenosť rozpočtového procesu voči verejnosti, či dôsledky dôchodkových reforiem. A samozrejme nechýba historická sonda ani Číslo, ktoré nás zaujalo.

Vďaka za všetky konštruktívne pripomienky a námety.

Karol Morvay

OBSAH

AKTUALITY

Transparentný rozpočet – most medzi štátom a občanmi? 3

TÉMA ČÍSLA

(Ne)efektívne využívanie výrobných faktorov a rozdiely v produktivite práce v rámci spracovateľského priemyslu na Slovensku 7

Účasť krajín strednej a východnej Európy v globálnych hodnotových reťazcoch 11

Pohľad na vývoz zo Slovenska štruktúrnou optikou..... 15

Centrá zdieľaných služieb na Slovensku a ich prepojenosť na náš spracovateľský priemysel 21

ZAÚJÍMAVOSTI

Začiatok štruktúrnej transformácie Slovenska: Keď ciele narazili na realitu 26

Starnutie populácie a preskúmané dôsledky dôchodkových reforiem vo vybraných krajinách Európy..... 31

Ukrajinské reformy – ani zázrak, ani katastrofa..... 34

Číslo, ktoré nás zaujalo 37

Názory autorov prezentované v tejto publikácii nemusia reprezentovať názory inštitúcií v ktorých pôsobia.

Príspevky členov Katedry hospodárskej politiky vznikli v rámci projektu ITMS 26240120032: „Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí“. Projekt bol spolu financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Tlačená verzia časopisu vyšla s finančnou podporou Asociácie priemyselných zväzov.

Vedecko popularizačný časopis - Monitor hospodárskej politiky - štvrťročná periodicita.

Príspevky jednotlivých autorov prechádzajú recenzným konaním.

Šéfredaktor: Karol Morvay, Výkonný redaktor: Martin Hudcovský

Redakčná rada: Martin Lábaj, Martin Hudcovský, Kristína Petriková, Elena Fífeková, Daniela Pobudová, Richard Kališ.

Vydáva: Katedra hospodárskej politiky, Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave.

ISSN: 2453-9287

Transparentný rozpočet – most medzi štátom a občanmi?

Peter Mandžák
KHP, NHF, EUBA

V poslednom období možno pozorovať rast počtu medzinárodných iniciatív podporujúcich transparentný rozpočtový proces. Vlastné štandardy majú svetové organizácie ako OECD, Medzinárodný menový fond či Svetová banka. Okrem nich však vzniklo viacero inštitúcií, venujúcich sa výlučne rozpočtovej transparentnosti: Public Expenditure and Financial Accountability, Global Initiative for Fiscal Transparency, International Public Sector Accounting Standards Board či International Budget Partnership.¹ Ich spoločnou charakteristikou je maximálna otvorenosť celého rozpočtového procesu voči verejnosti.

Cieľom článku je analyzovať proces tvorby rozpočtu verejnej správy v podmienkach Slovenskej republiky z pohľadu transparentnosti. Taktiež sa pokúsime predstaviť možné opatrenia na zlepšenie procesu a priblíženie medzinárodným štandardom.

Jadrom vzťahu medzi občanmi a štátom sú rozhodnutia, ako sú verejné prostriedky vybrané a vynakladané. Práve rozpočet je miesto, kde sú zodpovedané najdôležitejšie otázky ohľadom úloh, priorít a akcií vlády. Transparentný rozpočet preto umožňuje lepšiu verejnú kontrolu. **Práve z tohto pohľadu môže transparentný proces tvorby a následne aj realizácia rozpočtu tvoriť pomyselný most medzi verejnosťou a vládou.** Transparentný proces rozpočtu automaticky neznamená že konečný výsledok, teda rozpočet, je dobrý. Rovnako to platí aj naopak, málo transparentný rozpočet nemusí byť automaticky zlý.

Samotné konštatovanie súčasného stavu oproti štandardom nevypovedá o nutnosti zlepšenia. Aký stav je možné považovať za dostatočný? Za oveľa výpovednejšie preto považujeme medzinárodné porovnanie – ako sme na tom v porovnaní s inými krajinami.

Medzinárodné porovnanie

Pre tieto účely je ideálny prieskum Open Budget Survey(OBS) organizácie International Budget Partnership (IBP), ktorý je založený na bodovom

princípe a ako jediný poskytuje porovnanie krajín. Posledný prieskum bol vykonaný za rok 2017 na vzorke 115 krajín v troch kategóriách – *Transparentnosť*, *Participácia verejnosti a Dohľad nad rozpočtom*. V tomto článku sa zameriame na hlavnú kategóriu prieskumu *Transparentnosť*, za ktorú IBP zároveň zostavuje Open Budget Index (OBI). Index zohľadňuje 109 kritérií, pričom za každé je možné získať 0, 33, 67 alebo 100 %. Následne sa body spriemerujú, každé kritérium má tak rovnakú váhu. Hodnota indexu zohľadňuje včasnosť a komplexnosť zverejňovania dokumentov.

Slovensko sa v tejto kategórii umiestnilo zo 115 krajín na 31. priečke. Z krajín V4 Slovensko predstihli Česko ako aj Poľsko. Z tých exotickejších krajiny ako Uganda, Jordánsko či Guatemala. Gruzínsko a Rumunsko sa dokonca dostali do TOP 10 najlepších krajín. Zo zúčastnených krajín z EÚ horšie ako Slovensko dopadlo už len Španielsko a Maďarsko.

Slovensko získalo 59 bodov (pričom 61 je považované za dostatočné), čím výrazne prekročilo priemer 42 bodov. Tento priemer je však skreslený väčším počtom krajín (napr. Jemen, Katar, Rovníková Guinea) ktoré získali nula alebo minimum bodov. Takmer štvrtina krajín dosiahla menej ako 20 bodov. Ak sa pozrieme na vyspelé krajiny (s ktorými sa chceme porovnávať) zistíme, že Slovensko zaostáva vo všetkých 3 kategóriách.

Slovensko ak spolu s ďalšími 41 krajinami patrí

Tabuľka 1: Prehľad výsledkov OBS 2017 za 115 krajín

Kategória	Umiestnenie SR	Počet bodov SR	Priemerný počet bodov	Priemer vyspelých krajín*	Počet kritérií
Transparentnosť (OBI)	31	59	42	73	109
Participácia	57	9	12	21	18
Dohľad	52	56	53	76	18
SPOLU ³	30/115	53	39	67	149

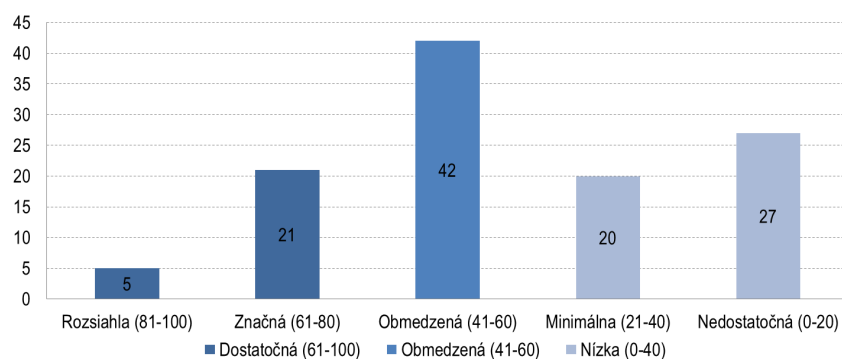
Prameň: OBS 2017.

Poznámky: * krajiny Západnej Európy, USA a Kanada

v rámci Transparentnosti do skupiny krajín s obmedzeným zverejňovaním informácií. Dostatočné množstvo informácií zverejňuje len 26 krajín. Ako konštatuje IBP vo svojej súhrnnej správe, ide najmä o krajiny ktoré sú demokratické, s vyššou slobodou médií, nezávislé od množstva nerastných surovín, s nižšou vnímanou korupciou a zvyčajne bohatšie a rozvinutejšie ako krajiny z nižších priečok rebríčka. Len 5 krajín zverejňuje rozsiahle množstvo informácií – Nový Zéland, Juhoafrická republika, Švédsko, Nórsko a Gruzínsko.

Ako spomíname v úvode, samotná transparentnosť kvalitné verejné financie nezaručí. Ako však vyplýva z Tabuľky 2, transparentná tvorba rozpočtu je spoločným znakom rozvinutých ekonomík. Výrazný rozdiel je badať najmä v Indexe demokracie, kde až 46 % krajín zo skupiny *Dostatočné zverejňovanie informácií* je možné označiť za Úplnú alebo Nedokonale demokraticiu, zatiaľ čo v skupine s *Obmedzenou dostupnosťou informácií* to bolo len 26 % krajín. Rovnako je možné konštatovať, že transparentný rozpočet je možné očakávať

Grafč. 1: Rozdelenie početnosti krajín podľa počtu bodov v kategórii Transparentnosť (Open Budget Index)

Prameň: EU Milk Market Observatory, vlastné výpočty a spracovanie.

skôr v krajinách s nízkym vnímaním korupcie a vysokou slobodou tlače. Silu tohto vzťahu demonštruje aj fakt, že vo všetkých doplnkových indikátoroch je možné sledovať podobný trend – najlepšie hodnoty dosahujú krajiny s najvyššou mierou rozpočtovej transparentnosti, najhoršie tie s najnižšou.

Ako zvýšiť transparentnosť a zároveň aj postavenie v rebríčku?

Priestor na zlepšenie je pomerne veľký – od malých a jednoduchých opatrení, ktoré je možné aplikovať pomerne ľahko až po zásadnejšie zmeny v procesoch, na ktoré sú potrebné legislatívne zmeny.

Ako však zmerať zlepšenie, ktoré by tieto opatrenia priniesli? Len ťažko kvantifikovať pridanú hodnotu jednotlivých opatrení, respektíve určiť, ktoré opatrenie pomôže viac zlepšiť kvalitu verejných financií. „Nikoho nezaujímajú rozpočtové dokumenty, ani skóre transparentnosti ako také. Na čom naozaj záleží sú informácie, ktoré vláda sprístupňuje občanom k analýze, diskusii a ktoré využíva na obhájenie prípadných zmien“. Pre zjednodušenie však využijeme, že OBI prikladá každému kritériu rovnakú váhu. Ideálna aproximácia zlepšenia sa nám preto javí ako vyjadrenie posunu v rebríčku krajín, ktorý by sme

Tabuľka 1: Prehľad výsledkov OBS 2017 za 115 krajín

Indikátory	Skóre z OBI 2017		
	0-40	41-60	61-100
% krajín s Úplnou a Nedokonalou demokraciou	2%	26%	46%
Priemerné skóre z Indexu vnímania korupcie	31	39	56
Priemerné skóre z Indexu slobody tlače	42	33	26
Priemerné skóre z Indexu ľudského rozvoja	0,58	0,7	0,82
HDP na obyvateľa, PPP	12,800	14,500	29,600

Prameň: OBS 2017.

Poznámky: Nižšie skóre indikuje vyšší stupeň slobody tlače zatiaľ čo vyššie skóre korupcie značí nižšiu vnímanú korupciu. Úplná a Nedokonalá demokracia sú kategórie s najvyššou mierou demokracie podľa Indexu demokracie.

dosiahli po prijatí spomínaných opatrení.

Prvá skupina opatrení súvisí predovšetkým s množstvom a štruktúrou zverejňovaných údajov. Ide najmä o publikovanie dát resp. informácií, ktoré už sú k dispozícii, ale v súčasnosti sa pre verejnosť nezverejňujú. Prvým krokom by bolo publikovanie podrobnejších dát na stránke www.rozpočet.sk. Táto stránka už v súčasnej podobe obsahuje základné informácie a dáta o rozpočte verejnej správy v pomerne zrozumiteľnej podobe aj pre laickú verejnosť, neposkytuje však údaje potrebné k hlbšej analýze. Zároveň by bolo vhodné zaviesť mechanizmus na prípadné požiadavky verejnosti na zverejňovanie dát resp. pripomienky k štruktúre dát. Lepší prístup k väčšiemu množstvu dát by umožnil širšiemu okruhu odbornej verejnosti analyzovať verejné výdavky a tým podporil verejnú debatu o rozpočtovej politike.

Jednoduchým opatrením by bolo aj rozšírenie zverejňovaných údajov v existujúcich rozpočtových dokumentoch, napríklad detailnejších dát ohľadom dlhu (v rozpočte, v priebežnom plnení rozpočtu atď.), pričom by stačilo uviesť dáta ktoré sú k dispozícii. Rovnako je štandardom v rozpočte uvádzať výdavky v rôznych klasifikáciách s cieľom priniesť iný pohľad na tie isté výdavky. Prínosom by bolo aj zverejňovanie dát za ústrednú verejnú správu (bez územnej samosprávy a fondov sociálneho zabezpečenia) v súlade s metodikou ESA2010.

Zavedenie týchto pomerne jednoduchých opatrení v roku 2017 by prinieslo posun v rebríčku na 23 miesto.

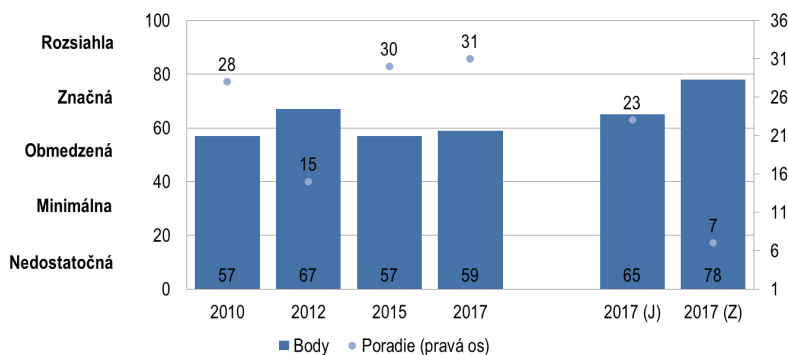
Za zložitejšie opatrenia považujeme tie, ktoré by si vyžadovali zásadnejšie zmeny v štruktúre rozpočtových dokumentov, resp. zavedenie úplne nových prvkov do rozpočtového procesu. Čo sa týka nových prvkov, významným posunom by bolo produkovanie samostatného dokumentu, ktorý by priblížil vývoj a zloženie verejných financií verejnosti zrozumiteľnou formou. Švédsko pravidelne publikuje článok *Rozpočet v piatich minútach*, ktorý obsahuje krátky popis výdavkových politík a linky na rozpočtové dokumenty. Takýto dokument by umožnil aj bežnej verejnosti priblížiť vývoj a štruktúru výdavkov a navyše lepšie pochopiť ich využitie.

V porovnaní so zahraničnou praxou Slovensko nezverejňuje polročnú revíziu rozpočtu (takzvaný Mid-year review), ktorý by mal obsahovať obsahlu aktualizáciu implementácie rozpočtu k polovici rozpočtového roka, vrátane aktualizovaných makroekonomických prognóz a prognózy celkových príjmov a výdavkov. V minulosti na tento účel slúžila *Správa o makroekonomickom vývoji a vývoji verejných financií*, ktorá sa však od roka 2016 neprodukuje. Ďalším krokom k lepšej informovanosti (nielen) verejnosti ohľadom zmien vo výdavkových politikách by bolo znovupublikovanie tejto alebo obdobnej správy.

Napriek zostavovaniu programového rozpočtu¹ stále chýba detailnejší opis dopadov výdavkových politík, rovnako ako opis a vyčíslenie dopadu

¹ Systém založený na plánovaní úloh a aktivít vlády Slovenskej republiky v nadväznosti na jej priority a alokovanie disponibilných zdrojov do programov, s dôrazom na výsledky a efektívnosť vynakladania rozpočtových prostriedkov.

Graf č. 2: Rozdelenie početnosti krajín podľa počtu bodov v kategórii Transparentnosť (Open Budget Index)

Prameň: prepočet autora podľa OBS 2017.

Poznámky: J) zapracovanie jednoduchých opatrení, (Z) zapracovanie zložitejších opatrení.

politik na výdavky. Tieto informácie by sa ideálne mali zverejňovať v rozpočte verejnej správy, ako aj v programe stability. Slovenský rozpočet verejnej správy na roky 2018-2020 napríklad uvažuje so zavedením 13. a 14. platu či zvyšovaním minimálnej mzdy, avšak neposkytuje opis ich očakávaných vplyvov. Nový Zéland (celkový líder rebríčka) okrem textu priamo v rozpočte zverejňuje osobitný dokument, v ktorom separátne identifikuje a vysvetľuje každú rozpočtovú zmenu a jej dopad na výdavky.

Rovnako sa vo vyspelých ekonomikách prechádza k identifikovaniu dopadov výdavkových politik na rôzne skupiny obyvateľstva – podľa veku, pohlavia, menšín či zraniteľných skupín. Takúto formu rozpočtovania vo veľkej miere využívajú krajiny ako Švédsko, Brazília či Juhoafrická republika. Mimoriadne podrobne sa tejto problematike venuje Francúzsko, ktoré vydáva samostatné dokumenty pre viacero skupín – od pohlavia (rodovej rovnosti), obyvateľov žijúcich momentálne v zahraničí, sociálne vylúčených skupín až po imigrantov. Navyše treba poznamenať, že ide o rozsiahle dokumenty – ich rozsah sa pohybuje od 70 po 437 strán.

Rovnako ako vyčíslenie dopadov zatiaľ v rozpočtových dokumentoch chýba aj analýza citlivosti na rôzne makroekonomické scenáre, ako napríklad výpadok príjmov z dôvodu horšieho vývoja ekonomiky, či nedostatočného čerpania eurofondov. Z rozpočtových dokumentov sa preto nedozvieme, ako by verejné financie

reagovali na neočakávané výpadky príjmov či zvýšenie výdavkov.

Zapracovanie aj týchto zložitejších opatrení by Slovensko posunulo medzi najtransparentnejšie krajiny sveta s počtom bodov 78, čím by sme obsadili celkové 7. miesto.

V tomto článku sme predstavili možné opatrenia, ktoré by prispeli k zlepšeniu rozpočtového procesu, najmä z pohľadu transparentnosti.

Vychádzali sme pri tom z medzinárodne uznávaných štandardov rozpočtovej transparentnosti. Zároveň sme sa snažili priniesť konkrétne riešenia podľa najlepšej zahraničnej praxe. Už po prijatí pomerne jednoduchých opatrení by sa Slovensko posunulo do kategórie dostatočného zverejňovania informácií. Kombináciou so zložitejšími opatreniami je možné dokonca preniknúť medzi najtransparentnejšie krajiny sveta. Primárnym cieľom však nemá byť dosiahnutý počet bodov či postavenie v rebríčku, ktoré sme využili na kvantifikáciu možného zlepšenia, ale práve zvýšenie dostupnosti informácií pre verejnosť, širšia verejná debata či vyššia kvalita a udržateľnosť verejných financií.

Ako vyplýva z Tabuľky 1, Slovensko v porovnaní so zahraničím nezaostáva len v transparentnosti, ale má výrazné nedostatky aj v kategóriách Participácia verejnosti a Dohľad nad rozpočtom. Špeciálnu pozornosť by si možno zaslúžila aj pomerne nízka záväznosť rozpočtu a s ňou spojené časté zmeny počas jeho realizácie, či ďalšie nedokonalosti nezachytené v spomínanej štúdii. Rovnako aj v týchto oblastiach je možné identifikovať pomerne jednoduché a účinné opatrenia. O nich však možno nabudúce.

(Ne)efektívne využívanie výrobných faktorov a rozdiely v produktivite práce v rámci spracovateľského priemyslu na Slovensku

Martin Lábaj
KHP, NHF, EUBA

Slovensko patrí medzi krajiny s najvyššími rozdielmi v produktivite práce firiem aktívnych v spracovateľskom priemysle. Kým vo využívaní kapitálu patríme v Európe k špičke, využitie práce trpí veľkou ne-efektivitou. Je to spôsobené tým, že relatívne veľa zamestnancov pôsobí v nízko-produktívnych činnostiach. Časť rozdielov v produktivite práce medzi firmami vieme vysvetliť lepším vybavením práce kapitálom v produktívnejších firmách, ale veľkú časť treba pripísať na vrub iným faktorom.

V predchádzajúcom čísle Monitora hospodárskej politiky sme sa zaoberali analýzou produktivity práce, mzdami a jednotkovými nákladmi práce Slovenska v medzinárodnom porovnaní. V tomto príspevku sa pozrieme do vnútra spracovateľského priemyslu na Slovensku. Využijeme k tomu mikroekonomické údaje zbierané pre firmy s 20 a viac zamestnancami v rámci európskeho projektu „The Competitiveness Research Network“ (CompNet) založeného v roku 2012 Európskymi systémom centrálnych bánk. Cieľom tohto projektu je poskytnúť relevantné údaje pre analýzu faktorov konkurencieschopnosti firiem a makroekonomickej výkonnosti jednotlivých krajín Európskej únie¹.

V spracovateľskom priemysle na Slovensku pretrvávajú veľké rozdiely v produktivite práce

Z bežných makroekonomických štatistík vieme vyčítať priemernú produktivitu práce v jednotlivých krajinách a odvetviach. Pre dôkladnejšiu analýzu faktorov konkurencieschopnosti je však dôležitá aj distribúcia produktivity v rámci jednotlivých odvetví, t. j. medzi firmami, ktoré v nich podnikajú. Z údajov na grafe 1 vidíme, že Slovensko patrí medzi krajiny, v ktorých sú najvyššie

rozdiely v produktivite práce medzi podnikmi spracovateľského priemyslu. Produktivita práce desiatich percent najproduktívnejších firiem je až 9 krát vyššia ako produktivita práce desiatich percent najmenej produktívnych firiem. Vyššie rozdiely v produktivite spomedzi krajín, pre ktoré boli dostupné údaje v používanej databáze CompNet, sú len v Poľsku. Len o niečo lepšie je na tom Česko, pričom v ostatných krajinách SVE je tento pomer na úrovni 6. Vo vyspelých ekonomikách majú najproduktívnejšie firmy v priemere len 4 krát vyššiu produktivitu práce ako tie najmenej produktívne.

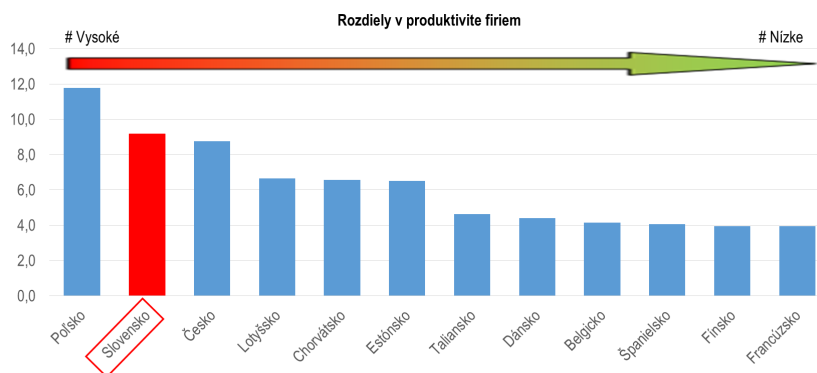
Priemerné údaje o produktivite práce v spracovateľskom priemysle sú preto čiastočne zavádzajúce. Pri medzinárodnom porovnávaní treba mať na zreteli, že na Slovensku je relatívne vyšší počet firiem s podpriemernou úrovňou produktivity práce ako v zahraničí. Priemerná produktivita práce je ťahaná výrazne nahor úzkou skupinou vysoko produktívnych firiem.

Efektívne využívanie kapitálu kontrastuje s neefektívnou alokáciou práce

CompNet databáza obsahuje okrem iného veľmi zaujímavé údaje o disperzii hraničných produktov práce a kapitálu. Predtým, ako sa pozrieme na ich hodnoty pre Slovensko a ostatné krajiny Európskej únie, považujeme za užitočné vysvetliť, čo tieto údaje vlastne znamenajú, a čo

¹ Databáza CompNet je dostupná po registrácii na stránke: <https://www.comp-net.org/data/>. Okrem údajov o firmách s 20 a viac zamestnancami obsahuje pre niektoré krajiny aj údaje o menších firmách. Slovensko sa však medzi týmito krajinami nenachádza.

Graf 1: Pomer mediánu produktivity 10 % najproduktívnejších firiem a 10 % najmenej produktívnych firiem v spracovateľskom priemysle v roku 2013*

Prameň: CompNet Database, 5th round, vlastné výpočty.

Poznámky: * Údaje z databázy o firmách s 20 a viac zamestnancami.

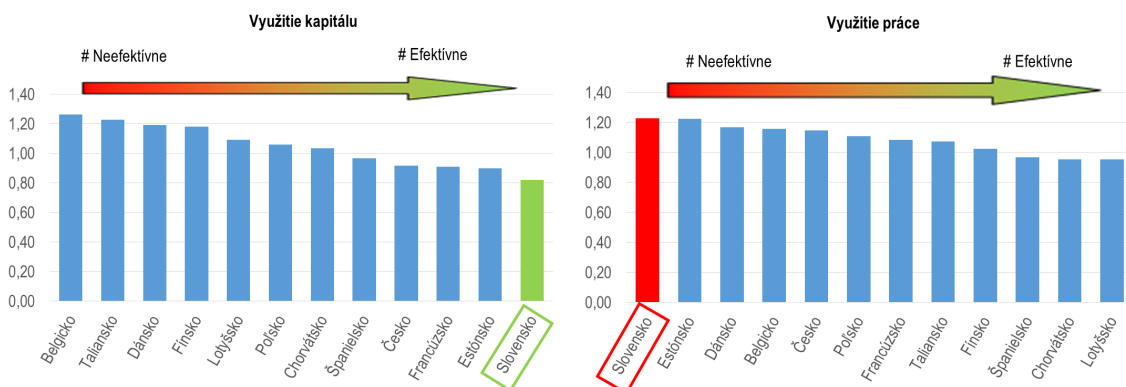
z nich vieme vyčítať.

Z ekonomickej teórie vieme, že hraničný produkt kapitálu nám udáva, akú produkciu vytvoríme, ak do výrobného procesu zapojíme dodatočnú jednotku kapitálu. Podobne, hraničný produkt práce je dodatočná produkcia, ktorú získame ďalšou využitou jednotkou práce, napr. dodatočná produkcia vytvorená ďalším pracovníkom. Ak by sme mali v odvetví len dve firmy, jednu s vysokou hraničnou produktivitou kapitálu a druhú s nízkou hraničnou produktivitou kapitálu, môžeme priemernú produktivitu odvetvia zvýšiť tým, že časť kapitálu z firmy s nízkou hraničnou produktivitou presunieme do firmy s vysokou hraničnou produktivitou kapitálu. Pokles produkcie v nízko produktívnej firme bude totiž nižší, ako prírastok produkcie vo firme s

vysokou hraničnou produktivitou. Podobne je tomu v prípade, že v odvetví pôsobí celý rad firiem s odlišnou hraničnou produktivitou kapitálu. Čím vyššie sú rozdiely v hraničnom produkte kapitálu medzi firmami, tým existuje v odvetví (ekonomike) vyšší potenciál pre rast priemernej produktivity odvetvia (ekonomiky) presunom kapitálu od firiem s nízkym hraničným

produktom kapitálu smerom k firmám s vysokým hraničným produktom kapitálu. Rozdiely v hraničnom produkte kapitálu meriame napr. práve spomínaným ukazovateľom jeho disperzie (rozptylu). Čím vyššia je disperzia hraničného produktu z kapitálu, tým vyššia je ne-efektivita jeho rozmiestnenia medzi firmami. Malý rozptyl hraničného produktu kapitálu naopak svedčí o efektívnom rozložení kapitálu medzi firmami. Podobne interpretujeme aj údaje o hraničnom produkte práce. Čím vyššia je disperzia hraničného produktu z práce, tým vyšší potenciál existuje pre zvýšenie priemernej produktivity odvetvia (ekonomiky) tým, že pracovníci sa presunú z firiem s nízkou hraničnou produktivitou práce do firiem s vysokou hraničnou produktivitou práce. Vysoká disperzia hraničného produktu práce

Graf 2: Rozdiely v hraničnom produkte z kapitálu a práce v spracovateľskom priemysle, priemer 2011-2013 (y-os rozptyl hraničných produktov)*

Prameň: CompNet Database, 5th round, vlastné výpočty.

Poznámky: Údaje z databázy o firmách s 20 a viac zamestnancami.

naznačuje vysokú ne-efektívitu rozmiestnenia pracovníkov medzi firmami.

V medzinárodnom porovnaní rozdielov v hraničných produktoch kapitálu a práce má Slovensko prvenstvo v dobrom aj zlom slova zmysle. Na jednej strane je krajinou, ktorá má medzi firmami najlepšie alokovaný kapitál (dosahuje najnižšiu disperziu jeho hraničného produktu), na druhej strane má najvyššiu disperziu hraničného produktu práce a teda najmenej efektívne rozmiestnenú pracovnú silu. Neefektívne využívanie práce znižuje priemernú produktivitu ekonomiky Slovenska. Pri vyčerpávaní extenzívnych foriem rastu pridanej hodnoty na Slovensku je dôležité zamerať sa na efektívnejšie využitie práce naprieč firmami. Pri súčasných debatách o nedostatku pracovnej sily na Slovensku sa treba okrem hľadania možností pre absolútne zvýšenie ponuky práce zamerať aj na podporu flexibilnejšieho prechodu pracovníkov z nízko-produktívnych činností do firiem s vysokou hraničnou produktivitou práce.

Vysoká produktivita práce súvisí len z časti s vysokou vybavenosťou práce kapitálom

Ako už bolo uvedené, 10 % najproduktívnejších firiem spracovateľského priemyslu na Slovensku má 9 krát vyššiu produktivitu práce ako 10 % najmenej produktívnych firiem. Vo vyspelých ekonomikách boli takto merané rozdiely v produktivite v rokoch 2011 – 2013 len

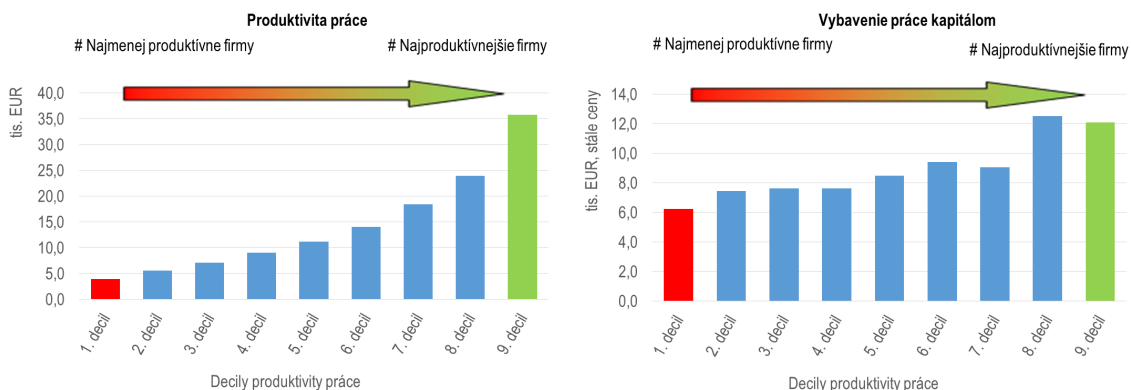
štvornásobné. Z grafu 3 (naľavo) vidíme, že 10 % najproduktívnejších firiem na Slovensku má výrazne vyššiu produktivitu nie len vo vzťahu k tým „najhorším“, ale aj vzhľadom na ostatné pomerne produktívne firmy v odvetví.

Na grafe 3 (vpravo) sú údaje o vybavenosti práce kapitálom podľa toho, akú produktivitu práce firmy dosahujú. Najmenej produktívne firmy spracovateľského priemyslu majú aj najnižšie vybavenie práce kapitálom. Vidíme, že vyššia produktivita práce je spojená s vyšším vybavením práce kapitálom. V rámci priemyselnej politiky Slovenska by sa mali hľadať také opatrenia, ktoré by uľahčili akumuláciu kapitálu, ktoré v tejto oblasti zaostávajú. Na úrovni celej ekonomiky majú najvyššie jednotkové náklady práce firmy s najnižším vybavením práce kapitálom. V rámci spracovateľského priemyslu tento vzťah neplatí, a rozdiely v jednotkových nákladoch práce podľa intenzity vybavenie práce kapitálom sú malé. Rozdiely vo vybavenosti práce kapitálom medzi firmami s odlišnou produktivitou práce však nedokážu vysvetliť všetky rozdiely. Ako podklad pre tvorbu priemyselnej politiky by preto bolo vhodné preskúmať aj ostatné faktory, ktoré sú za nízkou produktivitou mnohých firiem v spracovateľskom priemysle.

Produktívnejšie firmy platia zamestnancom viac, ale menej ako napovedajú rozdiely v produktivite

Náklady práce na zamestnanca sú v

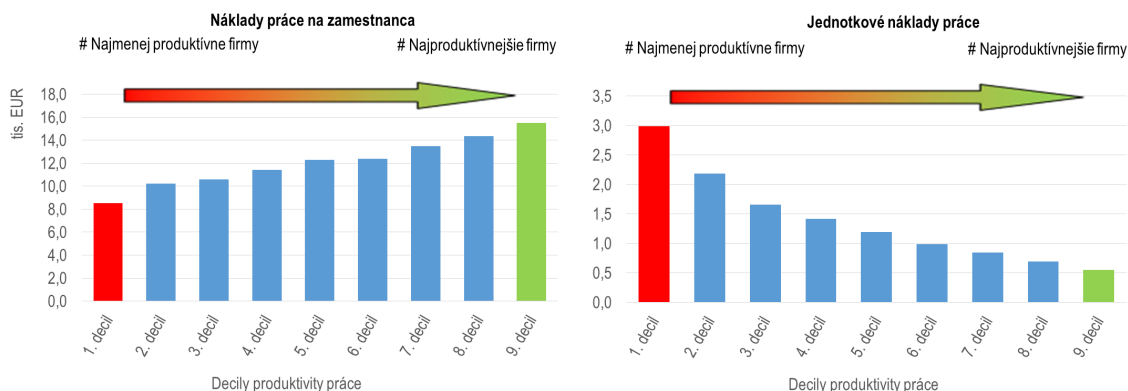
Graf 3: Rozdiely v produktivite práce a vybavení práce kapitálom (medián) podľa decilov produktivity práce v spracovateľskom priemysle SR, 2013

Prameň: CompNet Database, 5th round, vlastné výpočty.

Poznámky: * Údaje z databázy o firmách s 20 a viac zamestnancami.

Graf 4: Rozdiely v nákladoch práce na zamestnanca a jednotkových nákladoch práce (medián) podľa decilov produktivity práce v spracovateľskom priemysle SR, 2013

Pramen: CompNet Database, 5th round, vlastné výpočty.

Poznámky: * Údaje z databázy o firmách s 20 a viac zamestnancami.

najproduktívnejších firmách takmer 2-krát také vysoké ako v najmenej produktívnych firmách. Ich produktivita práce je však viac ako 9-násobná. Produktívnejšie firmy teda platia zamestnancom viac, ale vďaka vyššej produktivite práce sú rastom miezd ohrozené menej ako málo produktívne firmy.

Relatívny nedostatok pracovných síl môže byť kompenzovaný nielen rastom ponuky práce, ale aj zánikom neproduktívnych aktivít a činností s nízkym hraničným produktom práce, a presunom pracovníkov do firiem s vyššou produktivitou a vyšším hraničným produktom práce. Pri rovnakej celkovej zamestnanosti tak môže dôjsť k zvýšeniu priemernej produktivity práce nielen v spracovateľskom priemysle. Práve tento mechanizmus rastu produktivity práce je pri tvorbe politik často v úzadí. Pri riešeníach potom stále dominujú diskusie o nahrádzaní práce kapitálom, či dovoze pracovnej sily zo zahraničia.

Výrazne vyššia produktivita práce najproduktívnejších firiem v spracovateľskom priemysle a len 2-násobne vyššie priemerné náklady na zamestnanca týchto firiem vedú k tomu, že najproduktívnejšie firmy spracovateľského priemyslu majú najnižšie jednotkové náklady práce (graf 4 vpravo). Pri hodnotení konkurencieschopnosti firiem treba porovnávať nielen jednotkové náklady práce v rámci domácej ekonomiky, ale aj so zahraničím. Je to dôležité najmä pri rozhodnutí o umiestnení výroby na Slovensku. Aj z tohto hľadiska však

majú firmy s najvyššou produktivitou práce na Slovensku vyššiu konkurenčnú výhodu ako najmenej produktívne firmy spracovateľského priemyslu.

Produktívnejšie firmy platia zamestnancom vyššie mzdy. Vzhľadom na vysokú produktivitu práce týchto zamestnancov sú mzdové náklady na zamestnanca v týchto firmách vyššie iba čiastočne, a preto majú najproduktívnejšie firmy v spracovateľskom priemysle zároveň najnižšie jednotkové náklady práce. Aj v medzinárodnom porovnaní tak majú vzhľadom na jednotkové náklady práce lepšiu konkurenčnú pozíciu ako ich najmenej produktívne náprotivky. Priemyselná politika by sa preto mala zamerať na flexibilnejší presun zamestnancov z málo produktívnych činností do produktívnych firiem a na uľahčenie zvýšenia vybavenia práce kapitálom firiem s nízkou produktivitou. Pre zlepšenie účinnosti priemyselnej politiky by bolo vhodné mať k dispozícii ekonomickú analýzu ďalších faktorov spôsobujúcich nízku produktivitu veľkého množstva firiem v spracovateľskom priemysle.

Účasť krajín strednej a východnej Európy v globálnych hodnotových reťazcoch

Viktória Švardová
KHP, NHF, EUBA

V súčasnosti sa svetové hospodárstvo stáva čoraz prepojenejším a jednotlivé ekonomiky sú od seba čím ďalej tým viac závislé, či už z ekonomického, politického alebo kultúrneho hľadiska. Je to spôsobené hlavne rastúcim pokrokom informačných technológií a zlepšením v oblasti dopravy a logistiky. Aký vplyv bude mať táto previazanosť na jednotlivé ekonomiky? Bude vplývať na ich ekonomický rast? Takto sa postupne dostávame k výrazu globálne hodnotové reťazce, ktoré čoraz viac naberajú na svojej dôležitosti.

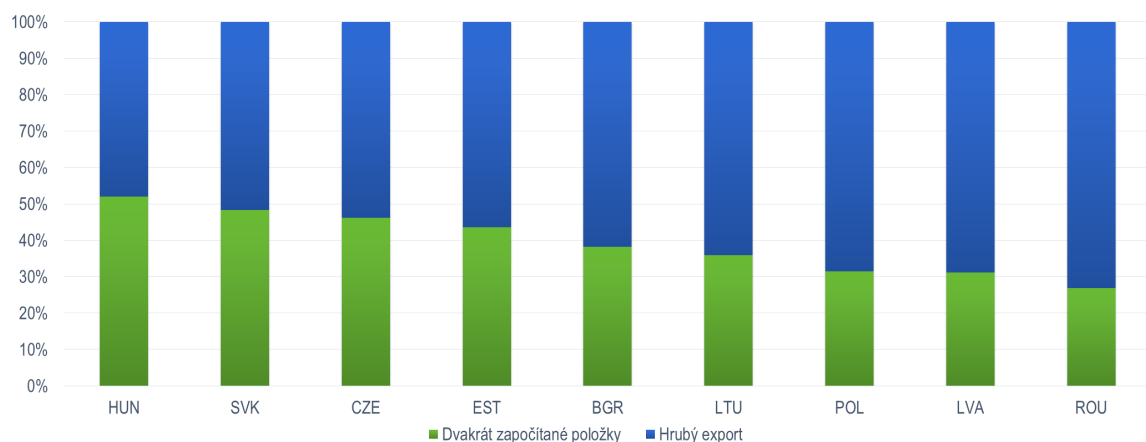
V dôsledku globalizácie, ak chcú krajiny ekonomicky rásť a prosperovať musia otvoriť svoje hranice a aktívnejšie sa zapájať do medzinárodného obchodu. Dôvod je jednoduchý: ak krajina otvorí svoje hranice a vstúpi na medzinárodný trh, môže vyrábať tie výrobky vďaka ktorým dosahuje komparatívnu výhodu a ostatné výrobky môže dovážať. Ak sa nebudeme pozerieť na krajinu ako celok, ale na jednotlivé produkčné procesy odohrávajúce sa v danej krajine, tak môžeme spozorovať fragmentáciu výroby. V súčasnom globalizovanom svete

firmy rozdeľujú svoje produkčné procesy a jednotlivé etapy výroby presúvajú do zahraničia. Je to spôsobené aj znížením transportných a komunikačných nákladov, ktoré umožňujú firmám geograficky rozdeliť svoju výrobu. Ide hlavne o také činnosti, kde sa produkuje málo pridanej hodnoty a tie presúvajú hlavne do krajín s lacnejšou pracovnou silou. Uvedený proces predstavuje základ globálnych hodnotových reťazcov.

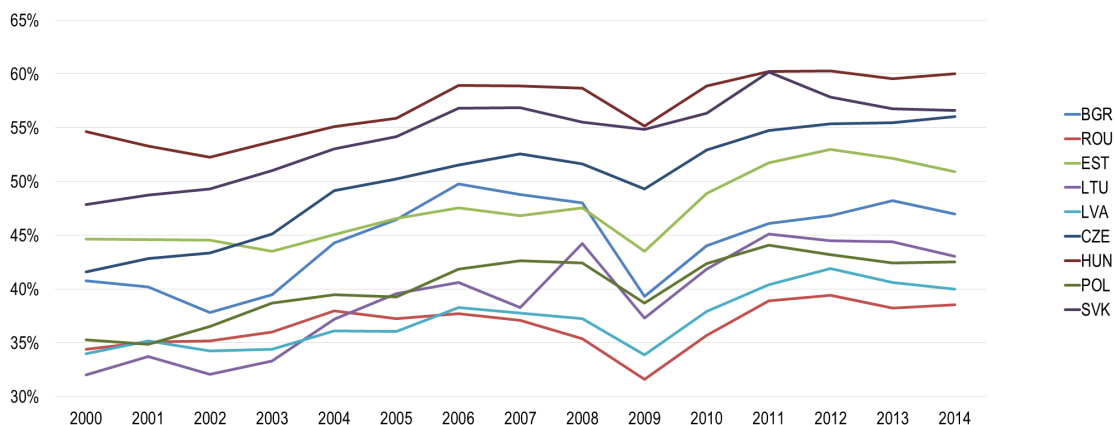
Súčasný enormný rast medzinárodného obchodu je spôsobený hlavne obchodom s medziproduktami. Pri fragmentácii výroby, produkty prekračujú hranice jednotlivých krajín niekoľkokrát a na dôležitosti nabera

¹ Príspevok je súčasťou riešenia projektu mladých vedeckých pracovníkov č. I-18-103-00, Sociálno-ekonomické dopady Priemyslu 4.0 na zamestnanosť na Slovensku a vo vybraných krajinách

Graf 1: Podiel dvakrát započítaných položiek na hrubom exporte (rok 2014)

Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov z World Input-Output Tables dostupných na wiod.org.

Graf 2: Podiel vertikálneho obchodu (rok 2014)

Pramen: Vlastné výpočty na základe údajov z World Input-Output Tables dostupných na wiod.org.

tvorba pridanej hodnoty pri jednotlivých etapách výroby. V každej časti produkcie a v každej krajine sa pri výrobe generuje určitá pridaná hodnota, a ich súčet predstavuje celkovú hodnotu produktu. V súčasnosti finálny produkt môže pozostávať z rôznych súčiastok, ktoré boli vyrobené v zahraničí.

Presnejšie vyjadrenie konkurencieschopnosti krajiny predstavuje meranie na základe generovanej pridanej hodnoty. V každej etape výrobného procesu sa generuje určité množstvo pridanej hodnoty. Bohaté krajiny majú prostriedky na to, aby sa zapájali v tej časti výrobného procesu, ktorá produkuje väčšie množstvo pridanej hodnoty (t.j. počiatočnú fázu, ktorá zahŕňa výskum a vývoj, a tiež konečnú fázu zahŕňajúcu marketing) a výrobné etapy produkujúce menej pridanej hodnoty (montáž a výroba) presúvajú do chudobnejších krajín.

Rozklad hrubého exportu

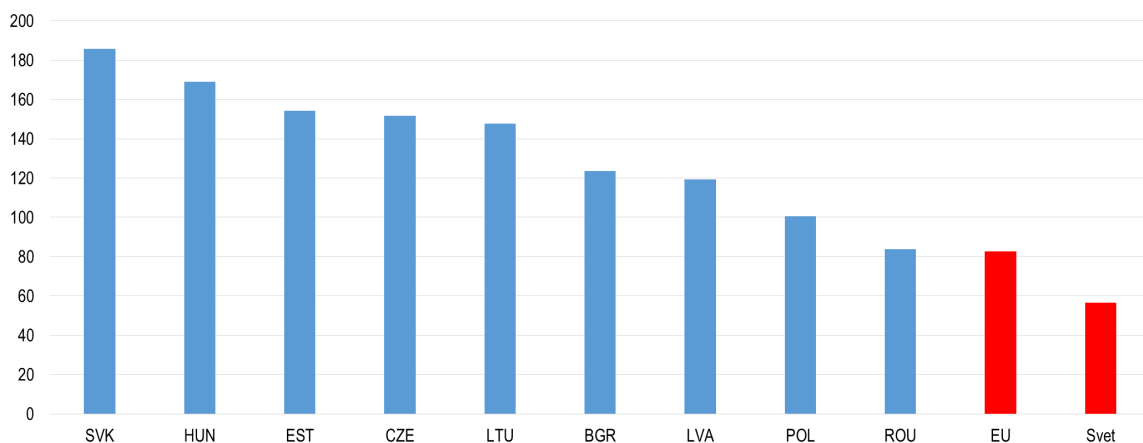
Jedným z najznámejších článkov zaoberajúcim sa rozkladom hrubého exportu na základe pôvodu generovanej pridanej hodnoty je od Koopmana z roku 2014. Dokázal vyčíslieť podiel domácej a zahraničnej pridanej hodnoty na celkových exportoch a zároveň vyjadriť dvakrát započítané položky v hrubom exporte. Keďže produkt, pokiaľ sa zhotoví prekročí v dôsledku fragmentácie výroby hranice jednotlivých krajín niekedy aj mnohokrát, vzniká tu problém dvojitého započítavania v hrubom exporte. Raz vo forme medziproduktu a následne vo forme

finálneho produktu. Koopman vo svojom článku použil dáta z medzinárodných input-output tabuliek a jeho výpočty sú aplikovateľné na každú krajinu nachádzajúcu sa v danej databáze. V našom článku sa zameriame na krajiny strednej a východnej Európy, konkrétne na krajiny V4, pobaltské krajiny a zároveň na Rumunsko a Bulharsko.

Graf 1 predstavuje podiel dvakrát započítaných položiek na hrubom exporte vybraných krajín. Zároveň nám znázorňuje, že v každej sledovanej krajine ukazovateľ dosahuje nad 25%. V Maďarsku sledovaný ukazovateľ predstavuje skoro 52 %, čo znamená, že vyše polovicu maďarského hrubého exportu predstavujú dvakrát započítané položky. Výpočet konkurencieschopnosti krajiny na základe hrubého exportu a importu by nám teda poskytoval skreslené výsledky.

Podiel dvakrát započítaných položiek má za sledované obdobie (od roku 2000 do 2014) rastúcu tendenciu. V pozorovaných krajinách daný ukazovateľ rástol v priemere skoro o 8 % a najviac vzrástol v Česku (o 14,5 %).

Graf 2 znázorňuje podiel vertikálneho obchodu. Ukazovateľ vyjadruje, ako intenzívne sa jednotlivé krajiny zapájajú do globálnych hodnotových reťazcov. Ako aj graf vyjadruje, ukazovateľ má rastúci charakter a najviac sa do globálnych hodnotových reťazcov z krajín strednej a východnej Európy zapájajú Maďarsko, Česko a Slovensko. Ako vidíme, ide o malé otvorené ekonomiky, ktoré sú závislé

Graf 3: Otvorenosť sledovaných ekonomík za rok 2016 (% podiel exportu a importu na HDP)

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov zo Svetovej banky dostupných na data.worldbank.org.

od medzinárodného obchodu. Otvorenosť jednotlivých ekonomík znázorňuje Graf 3, ktorý jasne znázorňuje, že sledované krajiny sú otvorenejšie ako európsky alebo svetový priemer.

Na základe štúdií OECD ale treba skonštatovať, že síce sledované krajiny sa čoraz viac zapájajú do globálnych hodnotových reťazcov, ale zapájajú sa hlavne v takých etapách výrobného procesu, kde sa negeneruje značné množstvo pridanej hodnoty. Z toho dôvodu produkujú málo domácej pridanej hodnoty a ich celkový export obsahuje vysoký podiel zahraničnej pridanej hodnoty. Uvedený fakt znázorňuje aj Graf 4, ktorý predstavuje podiel domácej a zahraničnej pridanej hodnoty na celkovom exporte.

Krajiny, ktoré sa najviac zapájajú do globálnych hodnotových reťazcov, majú aj najvyšší podiel zahraničnej pridanej hodnoty na ich celkovom exporte. V Maďarsku, Slovensku, Česku a v Estónsku podiel zahraničnej pridanej hodnoty predstavuje vyše 40 % z celkového exportu krajín (v Maďarsku až 51 %). Na porovnanie, v USA podiel zahraničnej pridanej hodnoty predstavuje len 12 %.

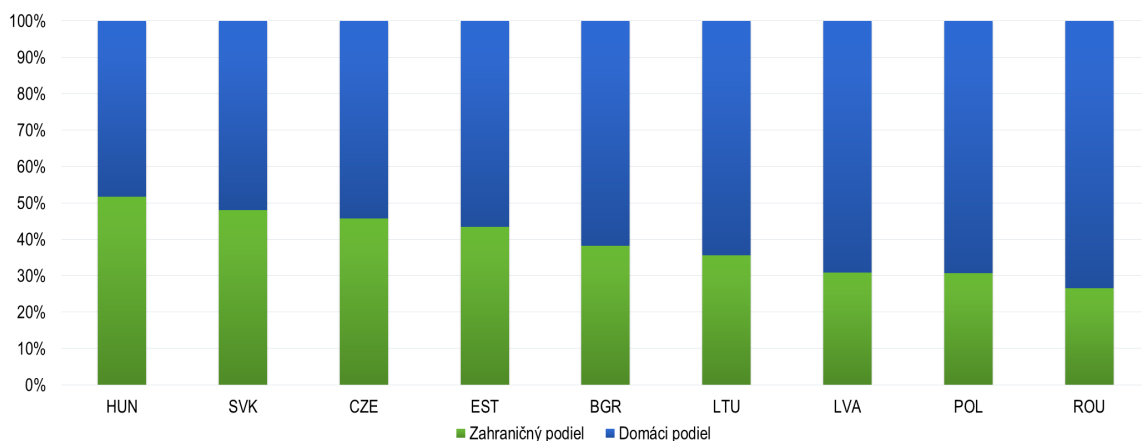
Prehľad štruktúry vývozu

Participácia krajín V4 v globálnych hodnotových reťazcoch je poháňaná hlavne využívaním zahraničných medziproduktov pri svojej vlastnej výrobe. V krajinách V4 najviac pridanej hodnoty vzniká v odvetviach ako dopravné a elektrické zariadenia, základné kovy a výroba strojov. Čo

sa týka Poľska, viac ako tretina hodnoty vývozu poľskej výroby predstavujú služby v oblasti distribúcie, obchodných služieb, telekomunikácií a finančných služieb.

Čo sa týka pobaltských krajín, Estónsko sa zapája do globálnych hodnotových reťazcov najmä v priemyselných odvetviach ako je drevo a papier, chemikálie, základné kovy a elektrické zariadenia. V sektore služieb sa najintenzívnejšie podieľa na dopravných, telekomunikačných a obchodných službách. Tak ako v prípade krajín V4, aj Estónsko je malá otvorená ekonomika, ktorá silno závisí od medzinárodného obchodu. Účasť Lotyšska v globálnych hodnotových reťazcoch je dôležitým zdrojom zamestnanosti, keďže podľa štúdie OECD približne jedna tretina zamestnanosti je udržiateľná zahraničným konečným dopytom. Je to však stále nižšie ako v Estónsku alebo v iných stredoeurópskych krajinách. Tak ako doteraz zmienené krajiny, aj Lotyšsko sa špecializuje na činnosti generujúce nízku pridanú hodnotu. Pridaná hodnota generovaná na pracovníka je najnižšia zo všetkých krajín OECD. Lotyšsko sa angažuje hlavne v takých etapách výrobného procesu, kde je potrebných menej znalostí a činnosti sú viac náročné na fyzickú prácu. V roku 2014 sa Litva zapájala hlavne v odvetviach ako obchodné služby, výroba a stavebníctvo, ktoré sa posilnili za sledované obdobie na úkor poľnohospodárstva a verejných služieb.

Tak ako aj spomínané krajiny, aj Bulharsko je malá otvorená ekonomika, ktorá je závislá od zahraničných vstupov. Na základe štúdie

Graf 4: Domáci a zahraničný podiel pridanej hodnoty (rok 2014)

Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov z World Input-Output Tables dostupných na wiod.org.

od IMF, táto situácia je pre krajinu prospešná, keďže ustavične rastie podiel domácej pridanej hodnoty z dôvodu, že zahraničná pridaná hodnota v exportoch je hlavným zdrojom rastu produktivity, technologických transferov a nárastu poznatkov. Bulharsko sa najviac zapája do globálnych hodnotových reťazcov v odvetviach spracovateľského priemyslu, strojárskom priemysle, chemické výrobky, základné kovy ale aj v odvetví ako elektrické a dopravné zariadenia. Bulharsko však v súčasnosti smeruje k odvetviám s vysokou technologickou náročnosťou a k produkcii s vyššou pridanou hodnotou. Zo sledovaných krajín sa Rumunsko zapája do globálnych hodnotových reťazcov najmenej a podiel zahraničnej pridanej hodnoty na jeho celkovom exporte predstavuje len 27 %. Krajina sa najviac zapája v sektoroch ako základné kovy a kovovýroba, elektrické a optické zariadenia a dopravné prostriedky.

Z výsledkov vyplýva, že krajiny sa čoraz viac zapájajú do globálnych hodnotových reťazcov, čo celkovo pozitívne vplýva na jednotlivé krajiny. Podľa štúdie IMF má participácia krajín v globálnych hodnotových reťazcoch mnoho pozitívnych účinkov. Najvýznamnejšie benefity sú napríklad šírenie vedomostí, spillover efekty, transfer technológií alebo úspory nákladov, čo môže viesť k zvýšeniu produktivity. Avšak účasť v hodnotových reťazcoch môže mať aj negatívne dôsledky, ako zvýšená zraniteľnosť voči globálnym krízam, riziká vzťahujúce sa na nerovnosti príjmov alebo zvýšená

náchylnosť na zmeny zo strany ponuky. Pri správnych rozhodnutiach predstaviteľov krajiny môžeme tieto nedostatky znížiť na minimum. Je dôležité, aby sa krajiny viac angažovali v takých činnostiach, ktoré sú založené na vedomostiach a ktoré prinášajú väčšiu pridanú hodnotu, ktoré spôsobia rast produktivity. Posilnenie inovačných schopností a investovanie do vyspelých technológií by dokázalo zlepšiť konkurencieschopnosť jednotlivých krajín.

Pohľad na vývoz zo Slovenska štruktúrnou optikou

Elena Fífeková
KHP, NHF, EUBA

Nielen zostrujúca sa globálna konkurencia na svetových trhoch, ale aj súčasná nepredvídateľná situácia v medzinárodnom obchode, vyznačujúca sa odstupom od doteraz platných princípov a zvýšenými reguláciami zo strany rozhodujúcich aktérov, kladie veľký dôraz na kvalitu exportovanej produkcie, jej originalitu a ťažkú imitovateľnosť. Ide o tie oblasti, ktoré limitujú úroveň konkurenčnej schopnosti exportu a robia ho cyklicky zraniteľným.

Pozícia exportu zo SR

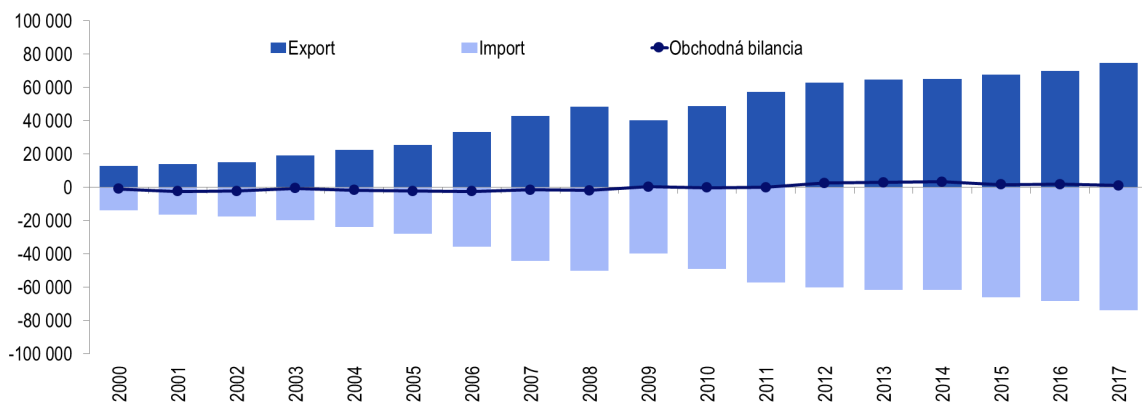
Slovenská ekonomika patrí dlhodobo medzi ekonomiky s vysokou exportnou výkonnosťou, ktorá je ťahaná predovšetkým exportom výrobkov. Podiel exportu výrobkov na HDP dosahuje v súčasnom období 86,4%, je 2,6 krát vyšší ako priemer krajín EÚ a v rámci krajín EÚ28 je najvyšší. V ostatných rokoch sa prejavuje tendencia predstihu vývozu výrobkov pred ich dovozom, čo pozitívne ovplyvňuje vývoj obchodnej bilancie (graf 1).

Export výrobkov vykazoval v minulom roku značnú dynamiku, medziročné tempo jeho rastu bolo najrýchlejšie za ostatných päť rokov a presiahlo 6,8%. Rast exportu (v porovnaní s rokom 2000 vzrástol viac ako 5,8 krát) sa premietol do zvýšenia podielu Slovenska tak na exporte EÚ, ako aj na svetovom exporte. Pozitívny vývoj exportu prekryl varovné signály

o miernom raste reálnych efektívnych menových kurzov (graf 2), a tým aj o miernej strate konkurenčnej schopnosti slovenského exportu v porovnaní s obchodnými partnermi.

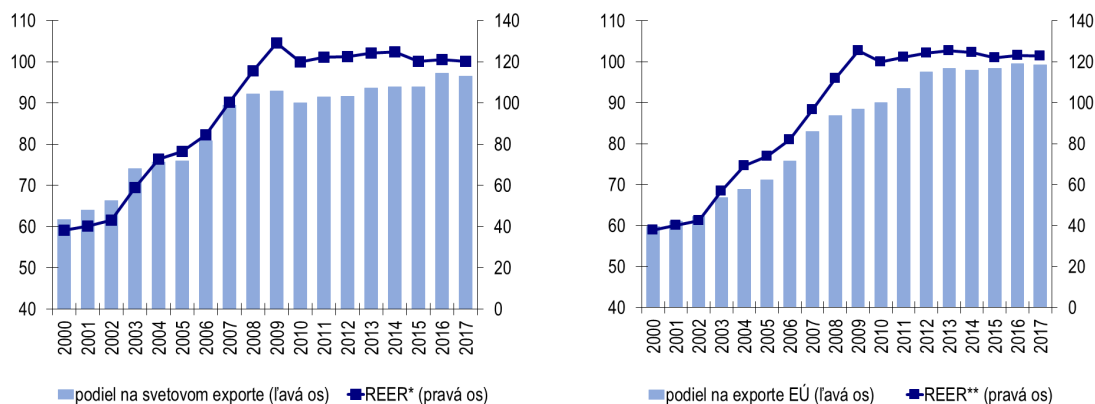
Súčasná štruktúra exportu naznačuje viacero úzkych miest smerom k udržateľnosti jeho rastu. Významné riziká pre udržateľnosť úrovne exportu zo SR, prípadne pre jeho ďalší rast predstavuje tak jeho komoditná, ako aj teritoriálna štruktúra. Slovenský vývoz je koncentrovaný na niekoľko rozhodujúcich komodít - v tovarovej štruktúre dominujú stroje a prepravné zariadenia (takmer 60% celkového vývozu zo SR), čo je podmienené hlavne váhou tovarovej skupiny SITC 78 - cestné zariadenia vrátane leteckých. Váha uvedenej skupiny na celkovom exporte je ovplyvnená vývozom osobných automobilov (19,4%), pričom osobné automobily spolu s dielmi a príslušenstvom motorových vozidiel reprezentujú viac ako jednu

Graf 1: Celkový dovoz a vývoz výrobkov (v mil. eur, bežné ceny)

Prameň: Eurostat.

Graf 2: Podiel na svetovom exporte a exporte EÚ a vývoj reálnych efektívnych menových kurzov
(v %, rok 2000=100%)

Prameň: Eurostat, vlastné výpočty.

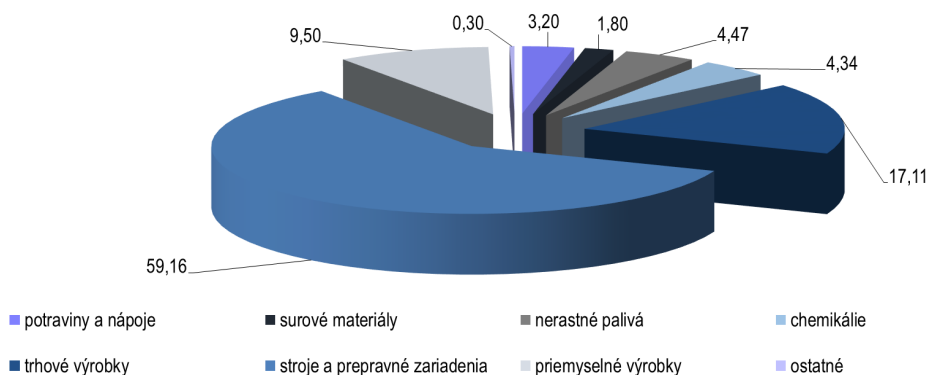
*Poznámky: *reálne efektívne menové kurzy (deflátorom je index spotrebiteľských cien, obchodnými partnermi 42 priemyselných krajín), ** reálne efektívne menové kurzy (deflátorom je index spotrebiteľských cien, obchodnými partnermi sú krajiny EÚ28)*

štvrtinu vývozu (25,6%). V porovnaní s rokom 2000 vzrástol vývoz osobných automobilov takmer sedemkrát, avšak dynamika rastu vývozu osobných automobilov sa v roku 2017 citelne oslabila (medziročný rast vývozu osobných automobilov predstavoval v roku 2016 vyše 13% a v roku 2017 iba 4,9%). Napriek uvedenej skutočnosti, osobné automobily spolu s dielmi a príslušenstvom motorových vozidiel (SITC 781, 784) ovplyvňovali v sledovanom období nielen celkovú dynamiku zahraničného obchodu, jeho komoditnú a teritoriálnu štruktúru, ale aj celkovú bilanciu zahraničného obchodu a jej vývoj a rámcovali taktiež teritoriálnu štruktúru vývozu zo SR. Vysoký podiel na celkovom exporte zo

SR má taktiež spotrebná elektronika (7,6%) a komunikačné zariadenia (6,5%).

Export zo SR je orientovaný predovšetkým na EÚ, kam smeruje 85,4 % exportu zo SR. Dominantnými partnermi Slovenska v rámci EÚ sú Nemecko (20,6% celkového exportu) a Česko (11,5%). Dôležitými partnermi Slovenska sú taktiež Poľsko (7,6%), Francúzsko (6,3%), Rakúsko (6%), Taliansko (6%) a Maďarsko (6%). Celkovo do Európy smeruje 90,8% exportu zo Slovenska, pričom z krajín mimo EÚ je dôležitým európskym partnerom Slovenska najmä Rusko (2%) a Švajčiarsko (1,6).

Graf 3: Tovarová štruktúra podľa klasifikácie SITC (rok 2017, v %)

Prameň: Štatistický úrad SR, vlastné výpočty.

Podiel krajín mimo EÚ sa porovnaní s rokom 2000 zvýšil o 4,6 percentných bodov (p.b.), čo svedčí o schopnosti Slovenska diverzifikovať svoje exportné trhy a etablovať sa na pomerne vysoko saturovaných zahraničných trhoch. Vysokú dynamiku zaznamenal hlavne export do USA, ktorého objem v súčasnom období prekračuje úroveň roku 2000 viac ako 11 krát (podiel USA na celkovom exporte SR predstavuje v súčasnom období 2,8%). V štruktúre exportu do USA prevláda vývoz osobných automobilov, ktorý mierne prevyšuje 68% celkového exportu do krajiny, pokrýva takmer 10 % exportu osobných automobilov zo SR (uvedený export medziročne vzrástol o viac ako 23%). Nakoľko USA sú piatym najväčším exportným trhom pre automobily zo SR, súčasná neštandardná obchodná politika USA v podobe hrozby zvýšenia regulácie formou zavedenia dovozných ciel na európske automobily by mala za následok zníženie slovenského exportného potenciálu.

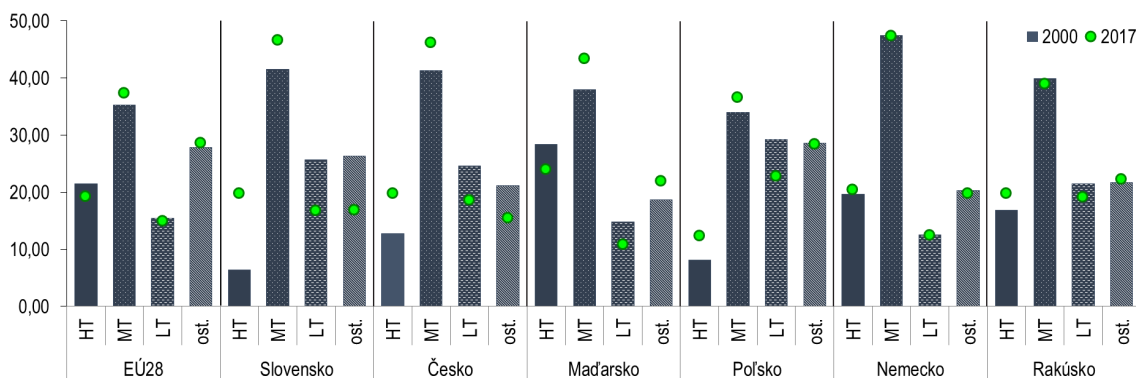
Ked' export, tak kvalita!

Napriek značnému posunu v kvalitatívnych aspektoch exportovanej produkcie, vo viacerých prípadoch zostáva práve uvedená oblasť Achillovou päťou exportu zo SR. Kvalitatívna stránka exportu odráža predovšetkým tak jeho technologickú a faktorovú náročnosť (náročnosť na materiál, prácu, kapitál a vedu a výskum), ako aj charakter konkurenčnej schopnosti. Indikuje jednak cyklickú zraniteľnosť exportu,

jednak zameranie hospodársko-politických opatrení, ktoré by vo vzťahu k exportu pôsobili na odstránenie jeho úzkych miest.

Pozitívnu skutočnosťou vývozu zo SR je, že v jeho štruktúre vzrástol podiel technologicky vysoko náročných segmentov (rozsah zvýšenia bol v rokoch 2000 až 2017 v rámci sledovaných krajín najvyšší; predstavoval 13,3 p.b.). Tým sa Slovensko v segmente technologicky náročného exportu dostalo zhruba na úroveň Nemecka, Rakúska a Česka, viac ako o 4 p. b. zaostáva za úrovňou Maďarska a mierne prevyšuje priemer EÚ28 (graf 4). Skrytou skutočnosťou štatistického pohľadu však je, že zaradenie komodít medzi technologicky náročný export vychádza z reality vyspelých ekonomík, pričom odráža súbeh technologickú, kvalifikačnej náročnosti a náročnosti na výskum a vývoj; hodnotená je náročnosť celého hodnotového reťazca. Realizácia iba jednej časti hodnotového reťazca (často iba jeho produkčnej časti) nadhodnocuje technologickú vyspelosť, nakoľko technologická náročnosť nie je v plnom rozsahu prepojená s vlastným výskumom a vývojom a kvalifikačnou náročnosťou daného segmentu. Uvedené nadhodnotenie je citeľné najmä v miere pridanej hodnoty vývozných komodít, ktorá je v krajinách exportujúcich komodity založené hlavne na produkčných častiach hodnotového reťazca nižšia ako v inováčne a technologicky vyspelých krajinách. Takto sa dá interpretovať aj prípad Slovenska: má síce značný podiel aktivít, ktoré sú štatisticky zaradené medzi

Graf 4: Technologická náročnosť exportu zo SR (podiel na celkovom exporte v %)

Prameň: Eurostat, vlastné výpočty.

Poznámky: HT – technologicky vysoko náročný export, MT – technologicky stredne náročný export, LT – technologicky nízko náročný export, ost. – ostatné komodity, klasifikácia SITC (UNCTAD: Trade grouped by technology – intensiveness,)

technologicky náročné, ale pritom sa v rámci týchto aktivít špecializuje na výrobné činnosti s nižším stupňom zhodnotenia.

Technologicky vysoko náročný export predstavuje v súčasnom období 19,8% celkového vývozu zo SR. V rámci technologicky vysoko náročných odvetví majú v štruktúre vývozu najväčšiu váhu televízne prijímače, monitory a projektory (takmer 7%) a telekomunikačné zariadenia, prístroje pre záznam reprodukovateľného zvuku (7,1%). Koncentrácia technologicky vysoko náročného exportu iba na skupinu informačných a komunikačných technológií naznačuje, že niektoré potenciálne dôležité technologicky vysoko náročné segmenty sú tak v štruktúre výroby ako aj v štruktúre exportu značne poddimenzované.

Rovnako v technologicky stredne náročnom exporte sa Slovensko v súčasnom období (vďaka rastu nad 5% v rozmedzí rokov 2000 až 2017) pohybuje zhruba na úrovni Nemecka a Česka, avšak prevyšuje priemer EÚ28. V súčasnom období dosahuje 46,6% celkového exportu vďaka vývozu motorových vozidiel a príslušenstva k nim.

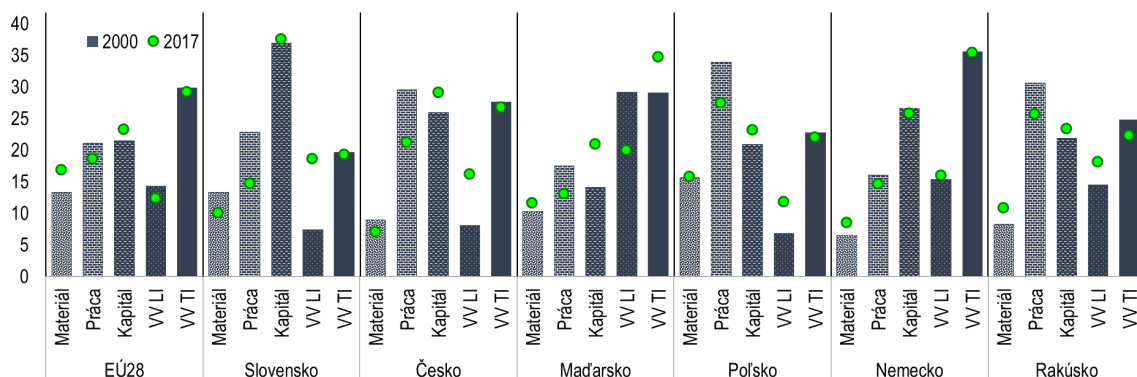
Rast technologickej náročnosti a zužovanie technologickej medzery či už v segmente technologicky vysoko alebo stredne náročného exportu, je nielen na Slovensku, ale aj v ďalších krajinách V4 založený najmä na dovoze technológií zo zahraničia. Rizikom

vývoja technologicky náročného exportu je v podmienkach Slovenska nedostatočná podpora vlastnej inovačnej aktivity. To môže mať za následok, že technologické dobíhanie (hlavne v segmente vysoko náročných technológií), sa môže v pomerne krátkom čase výrazne spomaliť, prípadne úplne zastaviť, nakoľko bez vlastného výskumu a vývoja a jeho podpory zo súkromných, ale aj verejných zdrojov, nebude Slovensko schopné v globálnej konkurencii držať krok s technologicky vysoko disponovanými ekonomikami.

Pri hodnotení faktorovej náročnosti exportu možno identifikovať viaceré spoločné znaky pre krajiny V4. Základnou tendenciou je pokles váhy exportných komodít s vysokým podielom ľudskej práce a nárast kapitálovo náročných komodít. Pracovne náročný vývoz je v rámci krajín V4 najvyšší v Poľsku (27,4) a v Česku (21,1), kým v Maďarsku dosahuje necelých 13%. Na Slovensku pracovne náročný export dosahuje podiel na celkovom exporte 14,7%.

Rovnako ako rast technologicky náročného exportu, tak aj rast kapitálovo náročného exportu súvisí s priamymi zahraničnými investíciami a vyššou špecializáciou na automobilový priemysel nielen na Slovensku, ale aj v ďalších krajinách V4. Popri Slovensku má automobilový priemysel rozhodujúci vplyv na štruktúru exportu taktiež v Česku (20,2%), v Maďarsku (13,2) a v Poľsku (9%). Vývoz osobných automobilov a príslušenstva vzrástol v roku 2017 v porovnaní

Graf 5: Faktorová náročnosť exportu zo SR (podiel na celkovom exporte v %)

Prameň: Eurostat, vlastné výpočty.

Poznámky: VV TI – Ťažko imitovateľné komodity náročné na výskum a vývoj, VV LI- ľahko imitovateľné komodity náročné na výskum a vývoj

Klasifikácia faktorovej náročnosti: Yilmaz (2002), pozri Havik a Mc Morrow (2006)

s rokom 2000 v krajinách V4 ako celku viac ako 6,5-krát. Najvyšší podiel kapitálovo náročného exportu (37,2%) je na Slovensku, pričom jeho váha v štruktúre exportu presahuje priemer krajín EÚ28 o viac ako 14 p. b.

Zvyšovanie podielu exportu náročného na výskum vykazuje v rámci krajín V4 značné rozdiely, predovšetkým pokiaľ ide o segment výskumne náročných ťažko imitovateľných komodít. Najnižšie zastúpenie výskumne náročných segmentov v štruktúre exportu má Poľsko a Slovensko. V porovnaní s Maďarskom predstavuje odstup Slovenska až 16,7 p. b. a s Českom 5 p. b. V rámci faktorovej náročnosti podiel komodít náročných na výskum a vývoj zaradených do skupiny ľahko imitovateľných vzrástol na Slovensku v priebehu rokov 2000-2017 najvýraznejšie (o vyše 11 p. b.).

Oveľa vážnejšou skutočnosťou je, že zaostávanie Slovenska je vo výskumne náročných ťažko imitovateľných komoditách, ktoré sú cyklicky menej zraniteľné. V uvedenej skupine predstavuje odstup Slovenska voči Maďarsku 15,4 p. b., voči Česku 7,5 p. b. a voči Nemecku až 16 p. b. Podiel vývozu náročného na výskum v skupine ťažko imitovateľných produktov sa v ostatných rokoch mierne zvyšuje, avšak v porovnaní s rokom 2000 došlo k jeho poklesu.

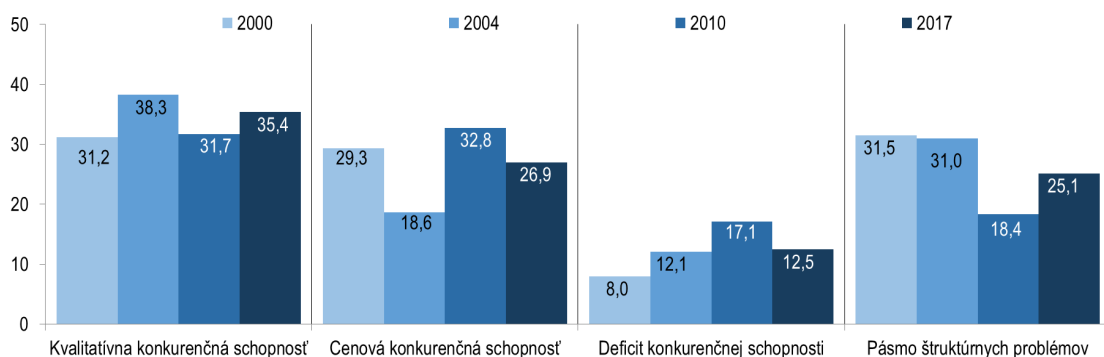
Nízke zastúpenie vývozu náročného na výskum a vývoj (tak v skupine ťažko ako aj ľahko imitovateľných produktov) v štruktúre exportu zo SR predstavuje vážne riziko pre udržanie dynamiky exportu, nakoľko okliešťa rast kvalitatívnej úrovne exportu, ktorá má schopnosť eliminovať postupné vyčerpanie cenových a

nákladových faktorov konkurenčnej schopnosti a zabezpečiť aspoň súčasný podiel na exportných trhoch bez ohľadu na vývoj ekonomického cyklu v krajinách, do ktorých export zo Slovenska smeruje. Aj v tomto prípade, tak ako pri technologickej náročnosti, platí, že hospodársko-politické opatrenia musia smerovať na podporu inovačných aktivít, výskumu a vývoja, nakoľko v uvedených oblastiach je odstup Slovenska tak v porovnaní s krajinami V4, ako aj s priemerom EÚ značný.

Pri hodnotení kvalitatívnych parametrov exportu je dôležité poznať, či daná komodita dosahuje svoju konkurenčnú schopnosť vďaka svojej technologickej kvalite alebo vďaka nízkym cenám, prípadne komodita svoju konkurenčnú schopnosť stráca. Na zistenie charakteru konkurenčnej schopnosti sa najčastejšie používa metóda segmentácie trhu, resp. odkrytej elasticity (Aiginger, K. – Wolfmayr-Schnitzer, Y., 1996). Metóda umožňuje zaradiť komodity do príslušného pásma konkurenčnej schopnosti na základe zohľadnenia dvoch základných faktorov: vplyvu na vývoj obchodnej bilancie a vzťahu jednotkových nákladov vývozu a dovozu.

Schopnosť konkurovať kvalitou predpokladá vyvážať viac ako dovážať aj pri vyšších vývozných než dovozných cenách (ide o cenovo neelastické komodity). Uvedený segment reprezentuje v súčasnom období viac ako tretinu celkového exportu a v ostatnom období sa jeho váha zvyšuje (graf 6). Ide predovšetkým o vývoz cestných zariadení a výrobkov z kovov. Viac ako štvrtinu exportu pokrýva cenovo (nákladovo) konkurenčný segment. Ide o komodity s nižšími

Graf 5: Faktorová náročnosť exportu zo SR (podiel na celkovom exporte v %)

Prameň: Eurostat, vlastné výpočty.

jednotkovými hodnotami vývozu ako dovozu pri súčasne vyššom objeme vývozu ako dovozu. Napriek skutočnosti, že ide o komodity, export ktorých pozitívne ovplyvňuje obchodnú bilanciu, ich vplyv sa prejavuje len v relatívne nízkych devízových efektoch vývozu, a to predovšetkým v dôsledku vysokej dovoznej náročnosti exportovanej produkcie. Na pokrytie dovozu daných komodít vývozom sa musí Slovensko vyvážať objemovo viac ako krajiny, z ktorých sa dané komodity dovážajú.

Varovným signálom pre vývoj exportu je, že štvrtina celkového exportu sa nachádza v pásme štruktúrnych problémov, čo z hľadiska hodnotenia konkurenčnej schopnosti vypovedá o tom, že dané komodity nie sú schopné konkurovať ani cenou ani kvalitou, nakoľko ani pri nižších jednotkových hodnotách vývozu ako dovozu nie sú schopné zabezpečiť pokrytie dovozu vývozom. V ostatnom období sa podiel uvedeného segmentu na exporte zo SR značne zvýšil. Napriek poklesu váhy v štruktúre exportu

má stále vysoký podiel aj segment, ktorý odráža deficit konkurenčnej schopnosti; vývoz danej komodity nie je schopný pokrývať dovoz ani pri vyšších jednotkových nákladoch vývozu.

Štruktúra exportu je zrkadlovým odrazom štruktúry ekonomiky a pokiaľ ide o export tovarov, tak predovšetkým štruktúry priemyselnej výroby. Zvyšovanie kvalitatívnych parametrov exportu preto závisí najmä od schopnosti priemyselnej produkcie zachytiť v plnom rozsahu intelektualizáciu priemyselných činností, byť „motorom“ inovácií. Zo strany štátu je potrebné vytvárať podmienky pre zabezpečenie rozvoja dynamických konkurenčných výhod, založených na vlastnom výskume, vývoji, inováciách, kvalite vzdelania a zvyšovaní ľudského kapitálu, nakoľko práve na týchto faktoroch závisí úroveň dlhodobej konkurenčnej schopnosti exportu zo SR v globálnom prostredí.

Centrá zdieľaných služieb na Slovensku a ich prepojenosť na náš spracovateľský priemysel¹

Erika Stracová
KHP, NHF, EUBA

V posledných rokoch sa na Slovensku rýchlo rozširuje mladé odvetvie centier podnikových služieb. Zastrešuje najmä oblasť IT podpory, finančných a administratívnych služieb, HR či auditu. Relatívne novým trendom je aj zriaďovanie centier priemyselnými firmami, ktoré už na Slovensku majú svoje výrobné fabriky. V príspevku sa preto pozrieme na to, v ktorých odvetviach centrá pôsobia a ako významnú časť ich zamestnanosti tvoria. Ďalej preskúmame, či je väčšia časť výstupov týchto odvetví určená na „domácu spotrebu“ alebo export a v neposlednom rade ich prepojenosť s domácim spracovateľským priemyslom.

Outsourcing podnikových služieb predstavuje v súčasnosti celosvetový trend, ktorý neobišiel ani našu krajinu. Slovensko je už niekoľko rokov atraktívnou lokalitou pre nadnárodné spoločnosti a v čoraz väčšej miere k sebe priťahuje aj sofistikovanejšie aktivity. Tie síce vyžadujú menej pracovníkov, no nároky na ich kvalifikáciu sú vyššie. V posledných rokoch sa tak rýchlo rozširuje mladé odvetvie centier podnikových služieb, ktoré zastrešuje najmä oblasť IT podpory, finančných a administratívnych služieb, HR či auditu. Relatívne novým trendom je zriaďovanie centier priemyselnými firmami, ktoré už na Slovensku majú svoje výrobné fabriky. Ako príklad možno uviesť výrobcu svetidiel Osram či automobilový závod PSA Groupe Slovakia.

Podľa Konceptie MH SR² existujú dva typy centier podnikových služieb, a to (1) centrá zdieľaných služieb (Shared Services Centres, SSC), ktoré realizujú špecifické interné procesy (finančné služby a účtovníctvo, IT podpora, služby v oblasti ľudských zdrojov a pod.), čím podporujú kľúčové činnosti materskej a sesterských spoločností a (2) centrá externého poskytovania služieb (Business Process Outsourcing, BPO), ktoré sú externými poskytovateľmi služieb v

oblasti podnikových procesov a s nimi spojených zodpovedností pre tretie strany. Všetky spoločnosti, ktoré na Slovensku prevádzkujú SSC alebo BPO sú združované Fórum centier podnikových služieb (BSCF). Podľa prieskumu personálnej agentúry Grafton Slovakia pôsobí na Slovensku momentálne viac ako 48 centier zamestnávajúcich vyše 30 000 pracovníkov³. Väčšina z nich má sídlo v Bratislave (31), na západe ich pôsobí deväť, na východnom Slovensku päť a na severe a na Považí sú to tri centrá (Obrázok 1). V prospech Bratislavy hrá najmä vzdelanostná úroveň obyvateľov, vhodná geografická poloha a stabilný rozvoj mesta⁴. Viac ako 75 % pracovníkov má vysokoškolské vzdelanie a asi 8 % zastáva manažérske posty. Drvivá väčšina pri svojej práci využíva angličtinu alebo nemčinu, no do značnej miery sa používa aj taliančina, francúzština, španielčina, holandčina či maďarčina. Centrá podnikových služieb na Slovensku zamestnávajú aj cudzincov, stále je však približne 90 % pracovníkov občanmi Slovenskej republiky. To je rozdiel napr. oproti susednému Česku, kde centrá zamestnávajú až 60 % cudzincov⁵.

³ Trend. 2017. Prehliadaný sektor vlani vytvoril tisíce pracovných miest a plánuje ďalší rast. Dostupné na: <<https://www.etrend.sk/podnikanie/prehliadany-sektor-vlani-vytvoril-tisice-pracovnych-miest-a-planuje-dalsi-rast.html>>.

⁴ SARIO. 2016. Shared Services Centres. Dostupné na: <http://www.sario.sk/sites/default/files/content/files/shared_service_center_0.pdf>.

⁵ Ministerstvo hospodárstva SR. 2016. Konceptia podpory centier podnikových služieb.

¹ Príspevok je súčasťou riešenia projektu mladých vedeckých pracovníkov č. I-18-103-00, Sociálno-ekonomické dopady Priemyslu 4.0 na zamestnanosť na Slovensku a vo vybraných krajinách.

² Ministerstvo hospodárstva SR. 2016. Konceptia podpory centier podnikových služieb. Dostupné na: <<http://www.economy.gov.sk/uploads/files/cSmjK0ZS.pdf>>.

Obrázok 1: Rozmiestnenie centier podnikových služieb na Slovensku

Prameň: bscfslovakia.sk

Toto odvetvie zažíva rastúci trend a má pozitívny vplyv na odbornú zamestnanosť a kvalifikáciu mladých ľudí. Je to zároveň príležitosť pre Slovensko so silnou priemyselnou tradíciou, aby rozvinulo svoj potenciál aj v oblastiach služieb finančnictva, IT a inovácií. Pri každej novej investícii súperime najmä s Českou republikou, Maďarskom a Poľskom, ale v rastúcej miere aj s Rumunskom, Bulharskom, či s niektorými ázijskými krajinami. BSCs tvoria zároveň dôležitú súčasť priamych zahraničných investícií (PZI) na Slovensku a okrem priameho vplyvu na HDP a zamestnanosť ovplyvňujú naše hospodárstvo aj nepriamo. Na zahraničné firmy je naviazaných množstvo malých a stredných podnikov (MSP), napr. 120 až 200 slovenských MSP na jedného výrobcu automobilov.

Zriaďovanie centier priemyselnými fabrikami

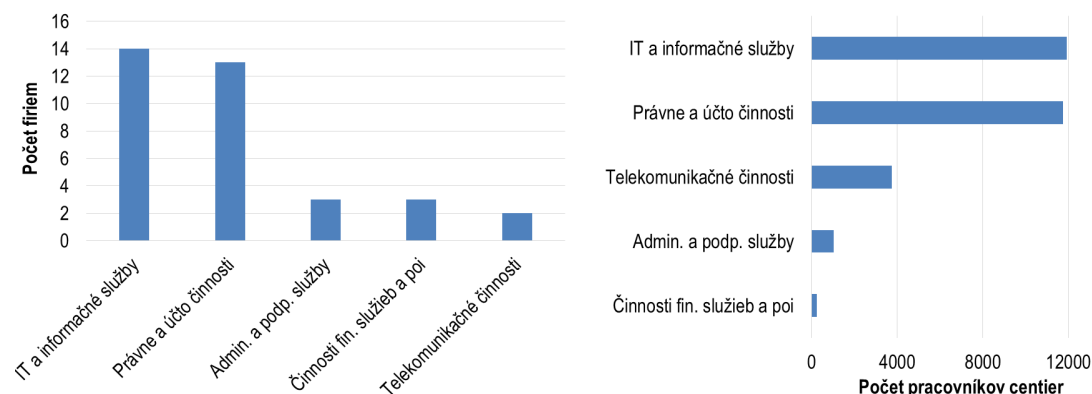
Relatívne novým trendom je zriaďovanie centier priemyselnými fabrikami. Keďže tie sú väčšinou umiestnené v regiónoch mimo veľkých miest, firmy otvárajú svoje centrá v najbližších krajských mestách, čím rozširujú pracovné príležitosti vo svojom okolí. Príkladom je firma Osram, závod PSA Groupe Slovakia, producent kompresorov Embraco, či automobiloví dodávatelia Johnson Controls alebo Adient. Výhodou servisných služieb je aj tzv. väčšie ukotvenie firiem na Slovensku. Ak

sa aj materské koncerny rozhodnú presunúť fabriku do inej krajiny, je vysoký predpoklad, že svoje centrum tu ponechajú. Napríklad nemecký koncern Siemens už na Slovensku fabriku nevlastní, no prevádzkuje tu stále až osem servisných centier (napr. žilinské centrum pre automatizáciu železníc). Okrem toho tieto firmy rozbiehajú projekty s univerzitami, keďže pre nich, ako pre nevýrobné podniky, je kľúčová vzdelaná pracovná sila, s ktorej nedostatkom sa stretáva takmer každé centrum. Štát si tento problém začína uvedomovať, preto vo svojej Koncepcii² navrhuje zapojiť do pripravovanej revízie vysokoškolských študijných programov aj zástupcov centier zdieľaných služieb.

Väčšina centier pôsobí v odvetví IT

Vzhľadom na rastúci význam tohto odvetvia sme pristúpili k jeho hlbšej analýze a zamerali sa aj na jeho prepojenosť s ťahúňom ekonomiky – spracovateľským priemyslom. Najväčšie servisné centrá podľa rebríčku Trend Analysis⁶ sme podľa ich hlavných činností zaradili do odvetví na základe klasifikácie NACE Rev. 2 a ďalej preskúmali ich význam najmä z hľadiska zamestnanosti (Graf 1a, 1b). Väčšina centier sa koncentruje v dvoch odvetviach, a to počítačové

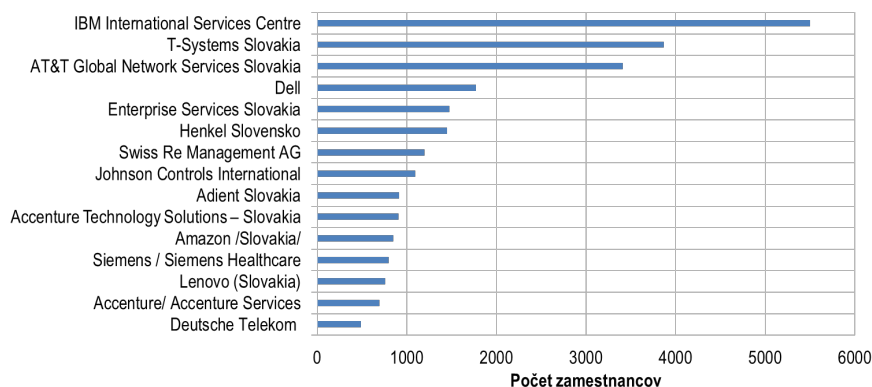
⁶ Trend. 2017. Prehliadaný sektor vlani vytvoril tisíce pracovných miest a plánuje ďalší rast. Dostupné na: <<https://www.etrend.sk/podnikanie/prehliadany-sektor-vlani-vytvoril-tisice-pracovnych-miest-a-planuje-dalsi-rast.html>>.

Graf 1a, 1b: Odvetvia, v ktorých pôsobia centrá zdieľaných služieb (počet firiem) a počet pracovníkov centier v príslušných odvetviach

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov Trend Analysis (2017b) a Nace Rev. 2.

programovanie, poradenstvo a súvisiace služby, informačné služby (31 %) a právne a účtovnícke činnosti, vedenie firiem, poradenstvo v oblasti riadenia (28 %). Rovnako zamestnávajú najväčší počet pracovníkov, spolu viac než 23 000, z celkového počtu 28 692 zamestnancov centier. Okrem týchto dvoch majoritných odvetví majú svoje zastúpenie ešte administratívne a podporné služby (3 firmy), pomocné činnosti finančných služieb a poistenia (3 firmy) a telekomunikačné činnosti (2 firmy). Z nich sú z pohľadu zamestnanosti zaujímavé najmä telekomunikácie, ktoré zamestnávajú vyše 3 000 ľudí (13 %). Spomedzi firiem sú najväčšími zamestnávateľmi IBM International Services Centre, T-Systems a AT&T (Graf 2). Kompletný zoznam najväčších servisných centier priradených k jednotlivým odvetviám sa nachádza v Prílohe 1.

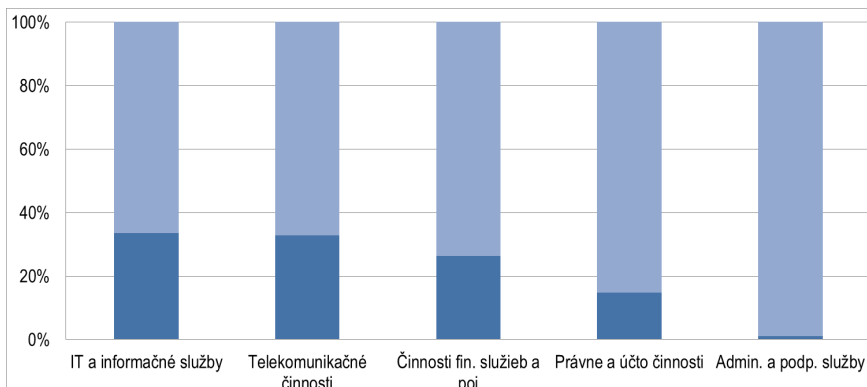
Spolu tvorí zamestnanosť v centrách síce len 1,3

Graf 2: Centrá zdieľaných služieb zamestnávajúce najvyšší počet ľudí (2016) – TOP15

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Trend Analysis (2017).

% celkovej zamestnanosti na Slovensku, keď sa však pozrieme na podiely zamestnaných v týchto firmách na celkovej zamestnanosti odvetvia, zistíme, že v mnohých prípadoch ich podiel dosahuje viac ako jednu tretinu. Až 34 % celkovej zamestnanosti v odvetví IT tvoria zamestnanci centier zdieľaných služieb (Graf 3). S takmer rovnakým podielom sa stretávame aj v oblasti telekomunikačných činností. Silno zastúpené z hľadiska zamestnanosti na Slovensku sú určite právne a účtovnícke služby a činnosti v oblasti riadenia podnikov, kde z 59 000 zamestnaných pracuje takmer 12 000 v centrách (20 %).

Pri pohľade na štruktúru produkcie týchto odvetví zisťujeme, že väčšina z nich dodáva značnú časť svojej produkcie do medzispotreby pre ďalšie odvetvia (pomocné činnosti finančných služieb – 81 %, právne a účtovnícke činnosti – 68 %, administratívne a podporné služby – 61 %). V prípade telekomunikačných činností sa produkcia delí približne rovnakým dielom medzi konečné použitie a medzispotrebu, v IT oblasti zase dominujú výstupy určené na finálne použitie (75 %). Produkcia určená na konečné použitie sa vo väčšine odvetví spotrebúva doma, a to až 96 % v prípade pomocných činností

Graf 3: Podiely zamestnaných v centrách zdieľaných služieb na celkovej zamestnanosti odvetvia

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Trend Analysis (2017).

finančných služieb a poistenia, 66 % v oblasti administratívy a 53 % v sektore IT. Na export je určených 66 % finálnych výstupov odvetvia právnych a účtovníckych firiem a 60 % v prípade telekomunikácií.

Prepojenosť s domácim spracovateľským priemyslom

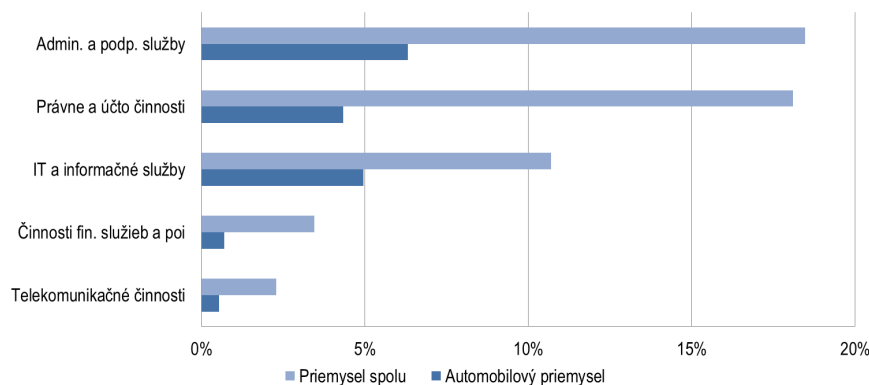
Vzhľadom na už spomínaný outsourcing, kedy sa čoraz viac aktivít, najmä z priemyselného sektora presúva do iných odvetví, je vhodné pri posudzovaní ich vzájomnej prepojenosti uplatniť metódu, ktorá berie do úvahy aj medziodvetvové vzťahy. S využitím input-output analýzy sme zisťovali, v akých odvetviach (okrem priemyslu) vytvorilo konečné použitie priemyselných výrobkov najvyšší podiel pracovných miest na celkovej zamestnanosti v danom odvetví. V roku 2014 generovalo najviac miest v lesníctve a poľnohospodárstve, veľkoobchode, pozemnej doprave a hneď po tom v administratívnych a podporných službách (18,6 %) a v právnych a účtovníckych činnostiach (18,2 %). Z našich odvetví služieb je ďalej takmer 11 % zamestnanosti odvetvia IT naviazaných na priemysel a v prípade pomocných činností a telekomunikácií ide o

3,5 % a 2,3 %.

V tomto smere je zaujímavé pozrieť sa aj na to, na ktoré odvetvia priemyselnej výroby sú konkrétne najviac naviazané naše služby. Vo všetkých prípadoch je na prvom mieste automobilový priemysel (Graf 4). Pri IT a informačných službách tvorí dokonca až polovicu

zamestnanosti odvetvia generovanej priemyslom. 6,3 % zamestnanosti administratívnych a podporných služieb je takisto spätých s automobilovým priemyslom a na druhom mieste s potravinárskym priemyslom (2,4 %). V prípade právnych služieb ide o rovnakú kombináciu dominantných odvetví. Možno však pozorovať aj previazanosť s výrobou a spracovaním kovov, výrobou strojov a zariadení a výrobou výrobkov z gumy a plastov. Činnosti finančných služieb a poistenia sú do určitej miery naviazané aj na výrobu chemikálií a chemických produktov (0,7 %) a tiež na potravinársky priemysel (0,5 %).

Sektor zdieľaných služieb zaznamenáva v posledných rokoch na Slovensku rýchly rast. Väčšina z nich pôsobí v odvetví IT a právnických a účtovníckych služieb, kde pokrývajú až tretinu celkovej zamestnanosti týchto odvetví. Každoročne vytvárajú tisíce nových pracovných miest na Slovensku a začínajú sa prepájať aj s

Graf 4: Previazanosť služieb so spracovateľským priemyslom (% , 2014)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Trend Analysis (2017).

ťahujúom našej ekonomiky, spracovateľským priemyslom. V najväčšej miere sú prepojené s automobilovým priemyslom, ktorý v prípade odvetvia IT tvorí polovicu zamestnanosti generovanej priemyslom. Príchodom piatej automobilky na Slovensko by došlo k ešte

väčšiemu posilneniu našej už aj tak silnej priemyselnej pozície. Priemysel, to sú však aj zdieľané služby, a práve v nich dochádza k zvyšovaniu odbornej zamestnanosti a k väčšiemu ukotveniu firiem na Slovensku.

Príloha 1: Zoznam najväčších centier zdieľaných služieb na Slovensku zoradených do odvetví podľa SK Nace Rev. 2 a Finstatu

Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby; informačné služby	Počet pracovníkov (2016)
T-Systems Slovakia, s.r.o., Košice	3871
Enterprise Services Slovakia, s.r.o., Bratislava 2	1475
Henkel Slovensko, s.r.o., Bratislava	1450
Accenture Technology Solutions – Slovakia, s.r.o., Bratislava	910
Siemens, s.r.o., Bratislava/Siemens Healthcare, s.r.o., Bratislava	799
Lenovo (Slovakia), s.r.o., Bratislava	760
Accenture, s.r.o., Bratislava / Accenture Services, s.r.o., Bratislava	698
First Data Slovakia, s.r.o., Bratislava 1	470
ING Business Shared Services B.V., organizačná zložka Bratislava	404
Soitron, a.s., Bratislava	350
Uniq Group Service Center, s.r.o., Nitra 5	348
Fpt Slovakia, s.r.o., Bratislava	257
Datalan, a.s., Bratislava	64
Allianz Technology SE organizačná zložka/Allianz Managed Operations & Services SE	60
	11916
Právne a účtovnícke činnosti; vedenie firiem; poradenstvo v oblasti riadenia	
IBM International Services Centre, s.r.o., Bratislava 1	5500
Dell, s.r.o., Bratislava	1772
Swiss Re Management AG, organizačná zložka Bratislava	1201
Johnson Controls International, s.r.o., Bratislava 3	1096
Adient Slovakia, s.r.o., Bratislava 3	918
Deutsche Telekom Services Europe Slovakia, s.r.o., Bratislava 4	487
Holcim Business Services, s.r.o., Košice	393
Osram, a.s., Nové Zámky	169
PSA Services Centre Europe, s.r.o., Bratislava	100
PricewaterhouseCoopers CEE Firm Services, s.r.o., Bratislava	72
Achilles Information Slovakia, s.r.o., Bratislava	41
Mondelez European Business Services Centre, s.r.o., Bratislava	
Kone SSC, s.r.o., Bratislava	
	11749
Pomocné činnosti finančných služieb a poistenia	
CBRE Corporate Outsourcing, s.r.o., Bratislava	105
Embraco Slovakia s.r.o., Spišská Nová Ves	81
Danfoss Power Solutions, a.s., Považská Bystrica	47
	233
Administratívne a podporné služby	
Amazon /Slovakia/, s.r.o., Bratislava	850
Competence Call Center Bratislava, s.r.o.	197
On Semiconductor Slovakia, a.s., Piešťany	
	1047
Telekomunikačné činnosti	
AT&T Global Network Services Slovakia, Bratislava	3413
Orange Business Services Slovakia, s.r.o., Bratislava	334
	3747
SPOLU	28692

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Trend Analysis a Finstat.

Začiatok štruktúrnej transformácie Slovenska: Keď ciele narazili na realitu

Elena Fifeková
KHP, NHF, EUBA

Reštrukturalizácia ekonomiky zaujala popri zásadných zmenách v hospodárskom mechanizme dôležité miesto v úvahách o transformácii ekonomiky z centrálne plánovaného systému na systém trhový. Bola motivovaná tvorbou podmienok pre výrazné zefektívnenie procesov alokácie produktívnych zdrojov a snahou o vytvorenie podmienok pre rast konkurenčnej schopnosti a zabezpečenie podmienok pre dlhodobý ekonomický rast. Ambicióznosť reštrukturalizačných cieľov narazila hneď na začiatku ekonomickej transformácie na mnohé úskalia, ktoré limitovali nielen rozsah, ale aj rýchlosť štruktúrnych zmien. V príspevku poukážeme na niektoré z nich.

Charakteristika východiskového obdobia

Formovanie štruktúry slovenskej ekonomiky v období centrálne plánovaného hospodárstva poznačilo viacero skutočností. Prvou bol organizačno-príkazový mechanizmus, v ktorom sa štruktúrne zmeny realizovali na základe rozhodnutí ekonomického centra. Centum rozhodovalo o štruktúrnych zámeroch a pridelovalo zdroje na ich realizáciu. To vyžadovalo rozsiahle prerozdeľovacie procesy (spravidla odčerpávaním prostriedkov prosperujúcim subjektom a pridelenia týchto prostriedkov menej efektívnym, resp. neefektívnym podnikom). Druhou skutočnosťou bola jednostranná hospodársko-politická a bezpečnostná orientácia na krajinu východného bloku. V ekonomickej oblasti uvedená orientácia nevytvárala dostatočný tlak na zvyšovanie kvality a technologickej náročnosti výrobkov a umožňovala prežívanie výrob, ktoré by z pohľadu konkurenčnej schopnosti na náročnejších trhoch neobstáli. Zároveň zabezpečovanie obranyschopnosti krajín východného bloku prispelo k tomu, že na Slovensko bola umiestňovaná zbrojárska výroba, najmä výroba ťažkých zbraňových systémov. Treťou skutočnosťou bolo postavenie a úloha Slovenska v rámci Československa, v dôsledku čoho bol štruktúrny profil Slovenska formovaný z hľadiska potrieb industriálne disponovanejšej

českej ekonomiky. Na Slovensko boli v rámci jeho industrializácie umiestňované najmä prvovýroby, ktoré zabezpečovali vstupy pre finálnu produkciu českých podnikov (výroba železa, hliníka, niklu, magnezitu, drôtov, farieb a pod.). Išlo o vysoko investične, materiálovo, energeticky a dovozne náročné výroby, ktoré na seba viazali veľký objem zdrojov, čo zužovalo možnosti modernizácie výrobných programov, ktoré by zodpovedali podmienkam na svetových trhoch. Štruktúra ekonomiky ako celok a aj jej jednotlivé stránky sa stále viac dostávali do rozporu s existujúcimi prírodnými a ekonomickými podmienkami vo vnútri krajiny, s podmienkami na zahraničných trhoch aj s kritériami efektívnosti, čím sa postupne štruktúra ekonomiky stávala brzdiacim a destabilizujúcim faktorom ďalšieho rozvoja. Potreba realizácie rozsiahlych štruktúrnych zmien začala byť silno komunikovaná už v 80. rokoch minulého storočia a oveľa silnejšie rezonovala v súvislosti s procesom prechodu na trhovú ekonomiku.

Úvahy o priebehu reštrukturalizácie sa na začiatku 90. rokov spájali s „romantickou“ predstavou, že deštrukcia centrálneho príkazového systému a odstránenie centrálneho plánu uvoľní trhové sily, čo povedie k rozsiahlemu štruktúrnemu pohybu v zmysle útlu neefektívnych výrob a uvoľneniu zdrojov, ktoré tieto aktivity viazali. Tým sa vytvorí možnosť presunúť uvedené zdroje do

efektívnych a konkurencieschopných činností. Rýchla reštrukturalizácia mala byť podporená zrušením obchodných a neobchodných reštrikcií zo strany hospodársky vyspelých štátov, masívnym prílevom priamych zahraničných investícií, kapitálovým a know-how transferom s následným rastom produktivity práce a ekonomickým rastom.

Reštrukturalizačné ciele verzus transformačné mantinely

Koncepcia ekonomickej reformy predpokladala zakomponovanie štruktúrnych aspektov do riešenia základného rámca ekonomickej transformácie. Riešila tak otázky konštituovania trhu, jeho segmentov a nástrojov v jednotlivých oblastiach hospodárskej politiky, ako aj vecný obsah základných štruktúrnych zmien vrátane rozsahu účasti štátu pri ich podpore.

Zameranie štruktúrnych zmien sledovalo značne ambiciózne ciele, ktoré zahŕňali úsilie o transformáciu ekonomiky na úroveň hospodársky vyspelých štátov aj formovanie štruktúry s progresívnymi vývojovými tendenciami. Štruktúrne zmeny mali zabezpečiť rozvoj výroby a programov s vysokým stupňom pridanej hodnoty, postupný nástup vysokých technológií, zníženie odborovej a sortimentnej štruktúry spracovateľského priemyslu. Presadenie zdrojovo úsporného typu ekonomického rastu, odľahčenie ekonomiky od nadmernej materiállovej, energetickej, investičnej, dovoznej náročnosti, najmä znižovaním spotreby primárnych surovinových zdrojov, a to tak neobnoviteľných, ako aj obnoviteľných, pri súčasnej preferencii domácich surovinových vstupov, sa považovalo za nevyhnutnú požiadavku reštrukturalizačných procesov. Ďalšími deklarovanými prioritami bolo riešenie otázok ekologického zaťaženia ekonomiky a zabezpečenie proporcionálneho regionálneho rozvoja.

Priestor na realizáciu uvedených cieľov bol vymedzený kombináciou možností jednotlivých ekonomických subjektov (štátu, bankového sektora, podnikov), stavom legislatívy a základného rámca systémových zmien, ktoré boli obsahom ekonomickej reformy.

Zo strany štátu bola koncepcia reštrukturalizácie konkretizovaná formou návrhu štruktúrnych

rozvojových programov, ktorý obsahoval zameranie štruktúrnych zmien a kritérií, na splnenie ktorých bol viazaný systém ekonomických výhod pre zúčastnené subjekty. Programy podporovali, prípadne urýchlňovali ekonomicky „samonosné“ projekty, neboli formou priamej investičnej účasti štátu. Koncepcia umožňovala v prípade zhodnosti projektu so zámermi štátu poskytovanie záruk, alebo príspevkov na úhradu nákladov na bankové úvery, prípadne uhradenie plnej výšky hodnoty úrokov z poskytnutého úveru, podporu financovania vybraných projektov formou návratnej finančnej pôžičky, odklady splátok úveru apod. Finančná spoluúčasť štátu bola podmienená prevládajúcou finančnou účasťou predkladateľa projektu. Podpora programov formou priamej investičnej účasti štátu, t.j. formou nenávratného finančného príspevku sa zameriavala na realizáciu projektov mimoriadneho významu a v zásade sa kombinovala s úverovou spoluúčasťou bánk.

V podmienkach Slovenska boli uvedené programy zapracované do rozvojových impulzov pre ekonomiku SR orientovaných na rozvoj výroby s vysokou konkurenčnou schopnosťou exportu. Mali zabezpečiť rozvoj väčšieho počtu menej náročných, rýchlo realizovateľných projektov spojených s nižšími rizikami. Sledovali rozvoj priemyselnej výroby na báze domácich surovín, znižovanie materiállovej a energetickej náročnosti, rozvoj technickej infraštruktúry, cestovného ruchu a finančného sektora. Boli koncipované predovšetkým na podporu malého a stredného podnikania. Základnými kritériami pre získanie ekonomických výhod zo strany štátu bola predovšetkým odbytová zabezpečenosť produkcie, reálnosť podnikateľského zámeru, rentabilita a rýchla návratnosť vložených prostriedkov, vytváranie pracovných príležitostí, využitie jestvujúcich výrobných kapacít a ekologická nezávadnosť projektov. Ich realizácia však narazila na nedostatok zdrojov, a preto posun do procesu reštrukturalizácie ekonomiky nepriniesli.

Tvorba zdrojov bola na začiatku transformačného procesu obmedzená viacerými skutočnosťami. Hneď na začiatku transformačného obdobia sa doslova zrútila zbrojná výroba, čo sa negatívne prejavilo v strojárskom, hutníckom a elektrotechnickom priemysle. Pokles produkcie

v odvetví chémie a v spotrebnom priemysle (ale aj v ďalších odvetviach) bol spôsobený predovšetkým stratou trhov (rozpad RVHP) a nízkou schopnosťou presmerovať zahraničný obchod na západné trhy. Došlo k výraznému poklese hrubého domáceho produktu (v rokoch 1990-1993 klesol HDP zhruba o štvrtinu). Ekonomický pokles sa prejavil v znížení príjmov štátneho rozpočtu, čo spolu so snahou o znižovanie rozpočtového deficitu výrazne zúžilo priestor na intervenciu štátu na podporu štrukturálnych zmien.

Fiškálna reštrikcia ako súčasť systémových zmien zameraných na makroekonomickú stabilizáciu po zavedení prvého bloku liberalizačných opatrení (liberalizácia cien, opustenie plošnej regulácie miezd, zrušenie devízových regulácií a liberalizácia zahraničného obchodu) viedla k zníženiu agregátneho dopytu, pomáhala blokovať inflačný proces a zabezpečovať vonkajšiu rovnováhu, ale realizáciu štrukturálnych zmien odsunula na „lepšie časy“. Znižovanie rozpočtových výdavkov a rozpočtové obmedzenia niektorých častí verejného sektora priniesli zníženie dotácií pre podniky (vládný transformačný program predpokladal zníženie rozpočtových dotácií zo 16% HDP v roku 1989 na 5% HDP v roku 1990). Aj keď znížovanie dotácií bol nevyhnutný krok na prekonanie paternalistických funkcií štátu voči podnikom, dopad znižovania na podnikovú sféru v čase nedostatočne rozvinutého trhového prostredia a neexistencie trhovo konformných nástrojov bol veľmi tvrdý.

Vo vzťahu k reštrukturalizácii mali rozpočtové výdavky reaktívny charakter. Boli orientované viac na riešenia sociálnych dopadov transformácie, pomoc podnikom v kríze (oddlženie, riešenie platobnej neschopnosti), menej na aktívnu zmenu výrobných programov postihnutých podnikov, oživenie výroby a získanie nových trhov. Podpora reštrukturalizácie podnikového sektora sa realizovala najmä prostredníctvom štátnych záruk za bankové úvery. Ani na federálnej úrovni sa nevytvárali potrebné finančné zdroje na riadenú reštrukturalizáciu slovenskej ekonomiky (došlo napr. k rozhodnutiu o zastavení financovania výstavby atómovej elektrárne Mochovce, nechote podporiť reštrukturalizáciu hliníkarne v Žiari nad Hronom a pod., čo malo pre slovenskú ekonomiku vysoko

negatívne dôsledky).

Keď deformácie ekonomiky ďalej konzervujú jej štruktúru

Negatívny dopad zníženia rozpočtových prostriedkov pre podnikovú sféru bol umocnený reštriktívnou menovou politikou. Keďže dopyt po peniazoch citel'ne prevyšoval ich ponuku, došlo k výraznému rastu úrokovej miery a sťaženiu prístupu podnikov k úverom.

Aktívne zasahovanie bankového sektora do procesu štruktúrnej transformácie ekonomiky bolo podmienené nielen charakterom úverovej politiky, ale aj nízkou ekonomickou silou, výkonnosťou a efektívnosťou komerčných bánk, ktoré vstúpili do procesu transformácie. Banky trpeli nedostatkom vlastného kapitálu, vysokou úverovou zaťaženosťou podnikov a ich nedostatočnou solventnosťou. Neschopnosť bánk zrýchliť obrat peňazí viedla k predlžovaniu lehôt platieb realizovaných bankami. Veľká časť úverových zdrojov, ktoré mali k dispozícii komerčné banky, slúžila na krytie obežných prostriedkov, preto každé zvýšenie prostriedkov na rozvojové úvery (na podporu štrukturálnych zmien) malo za následok, že platobná neschopnosť jednotlivých podnikov sa prehlbovala. Popri vysokej kapitálovej poddimenzovanosti bola základným problémom bankového sektora kvalita úverového portfólia, vyjadrená mierou jeho návratnosti a reprodukcie. Časť problémových úverov tvorili úvery z predtransformačného obdobia, ale podstatná časť bola vytvorená novými úverovými aktivitami bánk. Nedostatočné zmeny v správaní sa komerčných bánk, nízka výkonnosť a efektívnosť podnikového sektora, nedokonalá legislatíva a často málo transparentné ekonomické a politické prostredie vytvárali priestor pre vznik nových problémových úverov.

Ani podniky neboli schopné realizovať také štruktúrne zmeny, ktoré by zvýšili ich efektívnosť a konkurenčnú schopnosť ich produkcie. Z predchádzajúceho obdobia nemali vytvorené vlastné zdroje, často boli vysoko zadlžené a insolventné. Vysoká úverová zaťaženosť pri vysokých úrokových sadzbách výrazne zvyšovala finančné náklady podnikov a ich závislosť na cudzích zdrojoch. Zvýšenie finančných nákladov zhoršilo nielen hospodárske výsledky podnikov,

ale aj ich konkurenčné postavenie. Z hľadiska štruktúry úverov čerpaných podnikovým sektorom sa výška úrokovej sadzby odrazila v prevahe krátkodobých úverov nad strednodobými a dlhodobými, čo odzrkadľovalo prioritu krátkodobých existenčných cieľov podnikov pred potrebou ich dlhodobejšieho postavenia na trhu. Zároveň rastúce úverové zaťaženie podnikov viedlo aj k využívaniu obchodného úveru medzi obchodnými partnermi a prejavilo sa v reťazovom prehlbovaní platobnej neschopnosti podnikov. Vysoká miera úverovej reštrikcie a nestabilné úverové podmienky tak v konečnom dôsledku zhoršili podnikateľské prostredie a prehĺbili v podstatnej miere hospodárske ťažkosti podnikov. Financovanie investícií sa realizovalo prevažne z tuzemských zdrojov pri veľmi nízkom objeme zahraničných investícií. Vplyv zahraničného kapitálu ako možného zdroja na ovplyvňovanie priebehu reštrukturalizačných procesov sa v prvých rokoch transformácie neprejavil. Zdrojové obmedzenia neumožňovali potrebnú reštrukturalizáciu ani v podnikoch s rozvojovým potenciálom, mnohé aj životaschopné podniky sa v dôsledku existujúcich ekonomických podmienok dostali do výrazných problémov. Priestor na zlepšenie prístupu k úverom a ozdravenie finančnej situácie podnikového sektora malo vytvoriť oddlženie vybraných podnikov (opatrenie smerovalo taktiež k posilneniu kapitálovej vybavenosti bánk, ktoré boli zbavené časti problémových úverov do výšky štátom garantovaných obligácií). Finančná reštrukturalizácia podnikového sektora smerovala predovšetkým k riešeniu platobnej neschopnosti podnikov určených na kupónovú privatizáciu, ďalej na oddlženie podnikov, do ktorých sa predpokladal vstup zahraničného investora. To malo v konečnom dôsledku dopad viac na stabilizáciu bankového sektora, prípadne na sociálnu únosnosť transformačného procesu a prakticky nevedlo k zmene výrobných programov.

Taktiež ani ďalšie systémové zmeny (liberalizácia, privatizácia) nemali na reštrukturalizačné procesy vždy iba pozitívny dopad. Od liberalizácie zahraničného obchodu sa očakávalo predovšetkým vytvorenie silného konkurenčného tlaku na domáce subjekty s výraznejším dopadom na rast konkurenčnej schopnosti ekonomiky. Rozsiahla liberalizácia dovozu sa však prejavila mnohokrát v smere útlmu, resp. zastavenia

viacerých domácich výrob s porovnateľnou úrovňou a kvalitatívnymi parametrami ako u dovozovej produkcie, pričom jej vplyv na zvyšovanie kvalitatívnych parametrov domácej produkcie nebol výraznejšie preukázateľný.

Snaha o udržanie stability meny jej devalváciou na rovnovážnu úroveň kurzu pri existujúcej štruktúre ekonomiky vplyvom rastu vstupov zvýšila spracovateľské náklady a znížila cenovú konkurencieschopnosť produkcie. Zároveň devalvácia zdražením progresívnych strojov, zariadení, technológií podviazala modernizáciu výroby a reštrukturalizáciu hospodárstva. Preexponovanie devalvácie viedlo k preexponovaniu reštriktívnej politiky s dopadom na prepád vnútorného dopytu, tak investičného, ako aj spotrebiteľského. Zúženie odbytových možností vo vnútri ekonomiky, ale aj v dôsledku negatívnych vývojových tendencií vo svetovom hospodárstve, snaha podnikov o prežitie a štátu o nezvyšovanie vnútornej a vonkajšej zadlženosti, spôsobili značný posun v kritériálnych požiadavkách vo vzťahu k štruktúrnym zmenám. Dlhodobé kritériá reštrukturalizácie sa dostali za kritérium odbytoschopnosti produkcie. *„Ekonomicky dôležité nie je, či výroba je, alebo nie je technicky náročná, ale len to, či je predajná, či nepredajná, a predovšetkým či je predajná za cenu prevyšujúcu náklady. Jediným meradlom kvality je trh, nie intelektuálna náročnosť výroby.”* (Klaus, 1991). Relatívne nízke ceny energie, nedostatočné ocenenie ekologických nákladov, relatívne nízke mzdové náklady však vytvárali vhodné podmienky pre predajnosť produkcie a dosahovanie rentability práve v značnej časti podnikov vyrábajúcich materiály a polotovary. Tým sa hneď na začiatku transformačného procesu vytvorili podmienky pre inerciu výrobných štruktúr.

Z hľadiska systémových zmien bol za základný predpoklad štruktúrnej adaptácie považovaný najmä privatizačný proces. Z dôvodu nedostatku domáceho a zahraničného kapitálu došlo k oddeleniu procesov privatizácie a reštrukturalizácie ekonomiky. Kým na začiatku transformácie ekonomiky bola reštrukturalizácia vnímaná ako súčasť privatizačného procesu, postupne došlo k zmene filozofie v prístupe k privatizácii. Začal sa zužovať jej obsah, do popredia sa dostávali otázky zmeny vlastníckych vzťahov a práv a reštrukturalizačným zámerom

podnikov bolo priradené druhoradé miesto. Vytvorenie súkromnovlastníckych práv sa považovalo za primárne. Zdôrazňovalo sa, že iba súkromnovlastnícka motivácia zabezpečí požadovanú alokačnú efektívnosť, iba vlastník môže rozhodnúť o tom, čo a ako bude produkovať. Pri posudzovaní pripravenosti privatizačných projektov nebol preto kladený potrebný dôraz na prípravu rozvojových reštrukturalizačných zámerov subjektov, vstupujúcich do procesu privatizácie. Väčšina prostriedkov získaných z malej privatizácie, prvej vlny kupónovej privatizácie a odpustených daní sa použila na oddĺženie a riešenie platobnej neschopnosti, čo malo priaznivý dopad na stabilizáciu bankového sektoru a sociálnu únosnosť transformačného procesu, nie však na zmenu výrobných programov a oživenie podnikov.

Nepomer medzi disponibilným kapitálom, rozsahom a rýchlosťou privatizácie umožnil deformovanie konkurenčného podnikateľského prostredia. Boli vytvorené podmienky pre prečerpávanie výnosov štátnych podnikov na súkromné subjekty a rozloženie nákladov, investícií a rizík medzi súkromné a štátne podniky, čo napomáhalo znižovanie predajných cien podnikov vstupujúcich do privatizácie. Podhodnotené ceny často umožňovali vlastníkom realizovať zisk aj na úkor ďalšieho rozvoja podniku a zhodnocovania podnikového majetku. Zhodnocovali sa najmä vlastnícke práva, nevytvoril sa dostatočný priestor pre motiváciu podnikov na realizovanie dlhodobých reštrukturalizačných zámerov.

Téza, že rýchle nastolenie súkromných vlastníkov bude pozitívne vplyvať na zvyšovanie efektívnosti, rentability podnikov,

na rast produktivity práce a racionálnu alokáciu zdrojov, sa v plnom rozsahu nepotvrdila. Zmena vlastníckych vzťahov nevytvorila v dostatočnom rozsahu motivačné prostredie na naštartovanie potrebných, resp. požadovaných štruktúrno-adaptačných procesov. Podniky neboli vystavené tlaku tvrdého rozpočtového ohraničenia, často aj po privatizácii využívali ústupky zo strany štátu voči nedostatočnému plneniu, resp. neplneniu svojich záväzkov (napr. platenia daní, splácania úverov a pod.), čo sa zdôvodňovalo potrebou zachovania sociálnej únosnosti, prípadne snahou o nezvyšovanie platobnej neschopnosti. Zmiernenie tlaku na vnútornú hospodárnosť tak umožňovalo prežívanie neefektívnych, stratových podnikov.

* * * * *

Pôsobenie jednotlivých krokov na začiatku transformačného procesu bez adekvátneho usmerňovania a koordinovania štruktúrno-adaptačných procesov štátom sa prejavilo v poklese výroby a celkovom úpadku predovšetkým priemyslu, pričom pokles výroby nemal zjavný reštrukturalizačný efekt a obišiel sa s predpokladom, že sa výroba v dôsledku neho adaptuje na podmienky svetového trhu v relatívne krátkom čase. Systémové opatrenia, zamerané na stabilizáciu ekonomiky nedokázali prelomiť silné zotrvačnosťné tendencie formovania štruktúry slovenskej ekonomiky. Prejavila sa skôr opačná tendencia. Pokles výroby sa najvýraznejšie prejavil v odvetviach a odboroch s relatívne najvyšším stupňom pridanej hodnoty a finalizácie. Tým sa vlastne ďalej reprodukovali negatívne rysy štruktúry ekonomiky. Štruktúra tak naďalej pohlcovala zdroje a prinášala nízky finálny efekt.

Starnutie populácie a preskúmané dôsledky dôchodkových reforiem vo vybraných krajinách Európy

Filip Ostrihoň
Ekonomický ústav SAV

Starnutie populácie je postupný proces zmeny štruktúry populácie, kedy či už v dôsledku zmien v pôrodnosti a/alebo úmrtnosti dochádza k zvyšovaniu podielu staršej¹ časti populácie na celkovej populácii. Tento trend sa týka takmer každej krajiny na svete ak nie všetkých, pričom so sebou prináša otázku udržateľnosti dôchodkových systémov ako aj verejných financií ako takých. Len v rámci Európy je veľké množstvo príkladov ako sa jednotlivé krajiny doteraz pokúšali vysporiadať sa s dôsledkami starnutia, pričom tieto tzv. politické experimenty (či už úspešné alebo nie) nás môžu mnohému naučiť.

Krajiny Európskej únie (EÚ) sa zaoberajú otázkou starnutia populácie už pomerne dlhšiu dobu, keďže vo všeobecnosti sa očakáva, že tento fenomén zvýši tlak na dôchodkové systémy ako aj na vyrovnanosť verejných financií v jednotlivých krajinách EÚ. Na základe projekcií Eurostatu a národných štatistických úradov je perspektívou budúcnosti, že toto napätie bude v rámci väčšiny krajín EÚ len narastať, keďže podľa predpokladaného vývoja bude pomer populácie v produktívnom veku voči populácii v poproduktívnom veku v jednotlivých krajinách EÚ klesať (pozri Graf 1).

Vážnosť uvedených obáv z nadchádzajúcich demografických zmien v rámci EÚ bola ilustrovaná aj prostredníctvom simulačného modelu EUROMOD². Vďaka simuláciám vývoja v krajinách EU-27 do roku 2030 je možné vidieť, že bilancie štátnych rozpočtov by poklesli v priemere o 6% disponibilného príjmu domácností ak by sme predpokladali, že mzdy zostanú fixné. Za hlavnú príčinu tohto poklesu je označované zvýšenie výdavkov na starobné dôchodky, ktoré však budú vo väčšine krajín čiastočne kompenzované zvýšeným príjmom z daní a odvodov v dôsledku zmien štruktúry

pracovnej sily. Ďalšie zmiernenie očakávaného tlaku na verejné financie je možné pozorovať ak predpokladáme mzdy prispôsobujúce sa vývoju ekonomiky. V takom prípade je možné očakávať, že nárast miezd z dôvodu nedostatku pracovnej sily a mierne zvýšená zamestnanosť budú pozitívne vplývať na vyrovnanosť štátnych rozpočtov, no vzhľadom k získaným výsledkom sami o sebe nebudú stačiť pre úplné vykompenzovanie tlaku spôsobeného starnutím populácie.

Ako možné riešenie sa na základe výsledkov simulácií javí zvýšenie veku odchodu do dôchodku o 5 rokov, ktoré vo väčšine krajín môže prispieť k zmierneniu tlaku na verejné financie, spôsobeného starnutím populácie. Keďže podobný demografický vývoj bol v krajinách EÚ naznačovaný už v minulosti³, jednotlivé krajiny v reakcii na predpokladaný vývoj počas posledných dvoch až troch desaťročí vykonali viaceré reformy vo svojich dôchodkových systémoch. Zámerom uvedených reforiem bolo zvýšenie priemerného efektívneho veku odchodu do dôchodku, ktorého rast počas posledných dvoch dekád bolo možné sledovať pre priemer EÚ (pozri Graf 2).

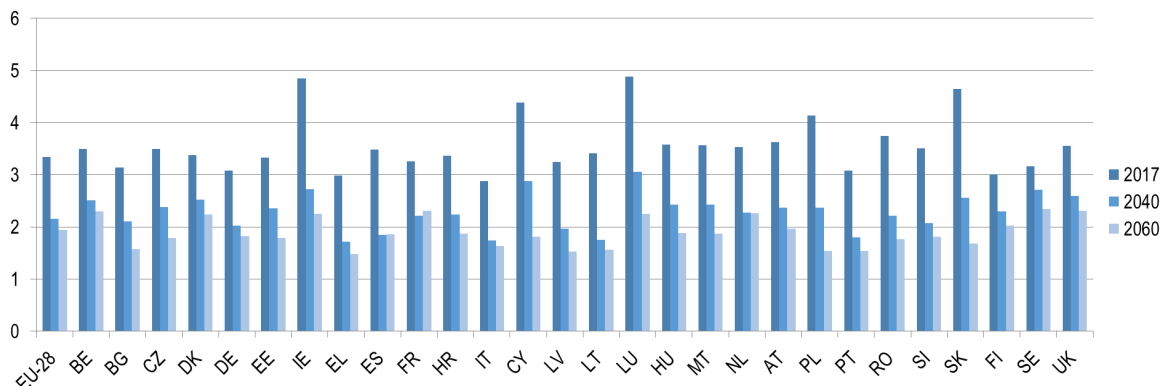
V prípade spolkovej republiky Nemecka by

¹ Detailnejšie je problematika starnutia popísaná v správe OSN „World Population Ageing 2017“.

² Pre viac informácií pozrite analýzu z roku 2017 „Fiscal sustainability and demographic change: a micro-approach for 27 EU countries“ od autorov Dolls a kol.

³ Podobné závery v roku 2001 konštatoval aj R. Disney v príspevku „Europe: Is There an Aging Crisis or is it a Public Pension Problem?“.

Graf 1: Pomer populácie vo veku 15-64 k populácii vo veku 65+ k roku 2017 na základe historických dát a pre roky 2040 a 2060 na základe populačnej projekcie z roku 2015

Prameň: Eurostat.

z uvedeného hľadiska nemala byť opomenutá analýza⁴ dopadov dôchodkových reforiem z 90-tych rokov týkajúcich sa etnických Nemcov vracajúcich sa do Nemecka z postkomunistických krajín východnej Európy a žiadajúcich o dôchodok. Predmetom reforiem bolo od roku 1991 značné zníženie v zahraničí získaných mzdových bodov pre výpočet výšky dôchodku a od roku 1996 zavedenie hornej hranice na takto získané mzdové body. Dôsledkom reforiem bolo priemerné zníženie výšky dôchodku o 7% v prípade prvej reformy a 18% v prípade druhej. Na základe analýzy historických údajov je možné konštatovať, že uvedené výrazné zníženie dôchodku nemalo vplyv na oneskorenie veku odchodu do dôchodku a na zvýšenie participácie na trhu práce dotknutých skupín obyvateľov. V rámci analýzy bol tiež formulovaný záver, že podobný efekt bol pred tým pozorovaný aj v prípade zamestnancov s nízkou kvalifikáciou.

V rámci výskumu⁵ vo Veľkej Británii bolo odhadnuté, že v dôsledku reformy z roku 1995, následkom ktorej sa u žien postupne zvýšil vek odchodu do dôchodku zo 60 na 63 rokov sa zamestnanosť žien zvýšila o 9,2 percentuálnych bodov v porovnaní so situáciou pred reformou. Podobný prípad je možné analyzovať aj v

Rakúsku kde reformy z rokov 2000 a 2003 zvýšili vek predčasného starobného dôchodku z 55 rokov na 58,25 rokov u žien a zo 60 rokov na 62 rokov u mužov a posilnili redukciu pri výpočte výšky dôchodku v prípade predčasného. Výsledky vykonanej analýzy⁶ naznačujú, že v dôsledku zvýšenia veku predčasného starobného dôchodku o jeden rok sa zvýšila zamestnanosť u mužov a žien približne o 10 percentuálnych bodov. Tento zásah však mal aj nepriaznivý efekt na nezamestnanosť, ktorá sa zvýšila o mierne viac ako 10 percentuálnych bodov v prípade žien ako aj mužov. Na základe odhadov tak zvýšenie veku predčasného starobného dôchodku o jeden rok v prípade Rakúska spôsobilo redukciu vládnych výdavkov približne o 229 miliónov eur.

V Nórsku sa odohrala opačná situáciu oproti vyššie uvedeným, keď sa zavedením novej dôchodkovej schémy v priebehu rokov 1990 až 1998 postupne znížil možný vek predčasného starobného dôchodku z 66 rokov na 62 rokov. Odhadovaným⁷ dôsledkom je, že 50% predčasných dôchodcov by pracovalo vo veku 66,5 keby nemali možnosť predčasného dôchodku a 70% by pracovalo vo veku 63 keby vek predčasného odchodu do dôchodku bol 64 a nie 62.

Na uvedených niekoľkých príkladoch je možné

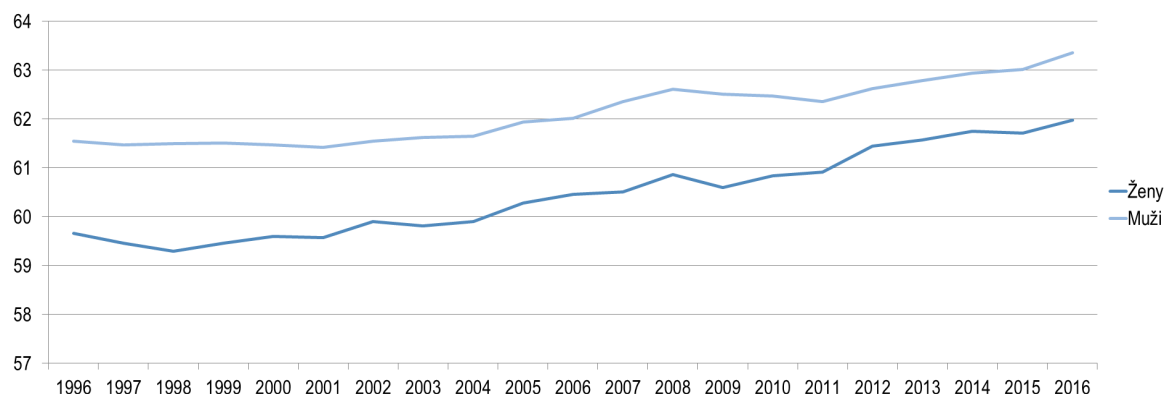
⁴ Detailnejšie informácie o výskume autorov Puhani a Tabbert je možné nájsť v štúdiu z roku 2016 s názvom „The effects of pension changes on age of first benefit receipt: Regression discontinuity evidence from repatriated ethnic Germans“.

⁵ Pre viac informácií pozrite správu o výskume autorov Cribb a Emmerson z roku 2017 s názvom „Can't wait to get my pension: the effect of raising the female state pension age on income, poverty and deprivation“.

⁶ Detailnejší popis štúdie autorov Staubli a Zweimüller je možné nájsť v článku z roku 2013 s názvom „Does raising the early retirement age increase employment of older workers?“.

⁷ Komplexnejšie je výskum autora Vestad popísaný v jeho príspevku z roku 2013 s názvom „Labour supply effects of early retirement provision“.

Graf 2: Vývoj priemerného efektívneho veku odchodu do dôchodku pre EU-28 podľa pohlavia počas rokov 1996-2016, vypočítaný ako kľzavý priemer piatich predchádzajúcich rokov

Prameň: OECD.

demonštrovať, že reformy dôchodkových systémov nemajú vždy jednoznačný vplyv na efektívny vek odchodu do dôchodku v rámci populácie. Zmeny veku predčasného odchodu do dôchodku môžu viesť k veľkým zmenám v zamestnanosti ako v pozorovanom prípade z Veľkej Británie a Rakúska. Zmeny vo veku predčasného odchodu na dôchodok v prípade Nórska mali výrazný efekt na skutočný efektívny vek odchodu do dôchodku. Naopak vplyv zmeny vo výške dôchodkovej dávky pri reforme v Nemecku na efektívny vek odchodu do dôchodku sa ukázal byť len zanedbateľný. Je preto možné vidieť, že konečný dopad reforiem dôchodkového systému je pomerne komplexná otázka, v rámci ktorej vystupuje celý rad

d ďalších faktorov okrem aktuálne stanového veku odchodu do dôchodku a výšky dôchodku, ktorých zohľadnenie môže napomôcť pri rozhodovaní o vykonaní konkrétnych reforiem.

S ohľadom na vyššie uvedené, je ešte vhodné spomenúť momentálne realizovaný výskum dôchodkového systému Slovenska na pôde Ekonomického ústavu SAV v rámci projektu APVV-14-0787: „Zladenie verejných financií a starobného dôchodkového zabezpečenia (Návrh udržateľného a rast podporujúceho dôchodkového systému pre starnúcu slovenskú ekonomiku)“, ktorého cieľom je prispieť do diskusie o predpokladanom vývoji Slovenského dôchodkového systému v budúcnosti.

Ukrajinské reformy – ani zázrak, ani katastrofa

Ivan Mikloš

bývalý podpredseda vlády pre ekonomiku a minister financií SR
poradca ukrajinského premiéra

Rok 2018 je piatym rokom v rade, kedy sa ukrajinská ekonomika skutočne mení smerom k fungujúcej trhovej ekonomike. Proces je ťažký, plný problémov a kontroverzií, takmer každý si dokáže predstaviť oveľa rýchlejší a efektívnejší pokrok, ale napriek tomu sa dá povedať, že od Euromajdanu bolo urobené oveľa viac ako predtým za vyše 20 rokov. Dokonca to platí už aj za prvé dva roky, 2014 a 2015. Zároveň je ale pravda, že ešte stále nebolo urobené dosť nato, aby mohol byť reformný proces považovaný za nezvratný. To je tiež dôvod, prečo sú tento a budúci rok také dôležité a ťažké – v roku 2019 čakajú Ukrajinu prezidentské aj parlamentné voľby.

Reformy sú v súčasnosti oveľa viac politickým problémom a výzvou ako problémom technickým. Dnes, viac ako štvrtstoročie po páde komunizmu, presne vieme, čo funguje a čo nie. Krajiny ako Poľsko, Slovensko, baltské krajiny (Litva, Lotyšsko, Estónsko) a v posledných rokoch aj Rumunsko sa stali úspešnými preto, lebo uskutočnili komplexné inštitucionálne a štrukturálne reformy založené na makroekonomickej stabilizácii a vytvorili tak predpoklady pre vysoký a udržateľný ekonomický rast.

Absencia reforiem počas vyše 20 rokov od pádu komunizmu bola hlavným dôvodom ukrajinského utrpenia a problémov

Len na ilustráciu, Ukrajina a Slovensko mali pred 25 rokmi približne rovnaký HDP na obyvateľa. V minulom roku bola úroveň HDP obyvateľa na Slovensku 4 krát vyššia ako na Ukrajine v parite kúpnej sily a dokonca takmer 8 krát vyššia v nominále USD. Slovenský nominálny HDP v roku 2016 bol 89 miliárd USD, zatiaľ čo ukrajinský bol 93 miliárd USD, pričom Ukrajina má 40 miliónov obyvateľov a Slovensko 5,4 milióna. V dôsledku toho priemerná mzda na Slovensku je dnes okolo 1000 eur, zatiaľ čo na Ukrajine okolo 300 eur.

Ďalšou dôležitou skutočnosťou je, že východisková situácia na Ukrajine bola pred štyrmi rokmi mimoriadne zložitá a ťažká, najmä v dôsledku dedičstva vyše dvadsaťročného

deformovaného, nefunkčného, skorumpovaného oligarchického systému, nesprávne riadenej ekonomiky, ruskej agresie, ale aj obchodnej a ekonomickej vojny s Ruskom, ako aj dedičstva desiatok rokov úplne nekonkurenčného, deformovaného, centrálné plánovaného systému hospodárstva. Hospodárska recesia v rokoch 2014 - 2015, ktorá dosiahla takmer 17% HDP, nebola teda dôsledkom reforiem, ktoré začali v roku 2014, ale účtom za absenciu reforiem a deformovaný systém desaťročia predtým, rovnako ako aj dôsledkom ruskej agresie.

Reformy to len ukázali v plnom rozsahu, avšak zároveň vytvorili predpoklady na prekonanie zdedených deformácií a základy pre fungovanie a konkurencieschopnosť trhovej ekonomiky, ktorá bude oveľa odolnejšia voči opakovaniu starých chorôb.

Prvým dôležitým výsledkom rokov 2014 - 2015 bolo nastolenie makroekonomickej rovnováhy. Makroekonomická stabilizácia je považovaná za jeden z najdôležitejších úspechov post - majdanovej vlády, oveľa viac je však uznávaná medzi odborníkmi ako medzi bežnými občanmi. Najmä preto, lebo pre bežných ľudí je to príliš abstraktné a nie dostatočne pochopiteľné. Stabilizácia verejných financií, znižovanie inflácie, stabilizácia menových kurzov a vyčistenie bankového sektora sú pozoruhodnými výsledkami a nevyhnutnými predpokladmi oživenia ekonomického rastu. Roky 2016 - 2018 sú obdobím, v ktorom pokračovalo úsilie

o udržanie makroekonomickej stability a po takmer 17% recesii v rokoch 2014 - 2015 už v rokoch 2016 - 2017 ukrajinská ekonomika rástla zhruba o 2,4%, resp. 2,5% ročne. V tomto roku sa očakáva rast 3,5%. Inflácia aj verejné financie sú pod kontrolou, kurz je stabilizovaný, devízové rezervy rastú, takže v zásade sa dá povedať, že vývoj je pozitívny. Nie však dostatočne, najmä z pohľadu potrieb a možností, ktoré sú dané potenciálom ukrajinskej ekonomiky a veľmi nízkym východiskovým stavom.

Tohtoročný očakávaný ekonomický rast na úrovni 3,5% síce nie je zlý, ale stále nie je dostatočný v porovnaní s potrebami a potenciálom ukrajinského hospodárstva. Navyše, aj pri ňom bude Ukrajina zvyšovať svoje zaostávanie za svetom, pretože prognózy hovoria, že svetová ekonomika bude rásť približne o 3,9%. Rast úspešných postkomunistických krajín bude tiež vyšší (Rumunsko 4,4%, Poľsko a Slovensko 3,8%).

Ukrajina má potenciál dosahovať vysoký a udržateľný rast približne okolo 6 - 7% ročne, avšak iba v prípade udržania a ďalšieho zlepšovania makroekonomických podmienok a uskutočnenia hlbokých a komplexných štrukturálnych a inštitucionálnych reforiem v týchto oblastiach:

- Vymožiteľnosť práva a ochrana vlastníckych práv
- Deregulácia
- Demonopolizácia
- Privatizácia a reštrukturalizácia štátnych podnikov
- Zlepšenie podnikateľského prostredia
- Reforma verejných financií a daňová reforma (vrátane reformy daňovej správy)
- Reforma trhu s pôdou (najmä zrušenie moratória na predaj pozemkov)
- Reforma verejnej správy

Niektoré reformy už boli spustené a čiastočne realizované, ako napríklad deregulácia, dôchodková reforma, reforma zdravotníctva, daňová reforma, reforma súdnictva, reforma vzdelávania, ale pokrok musí byť oveľa väčší, širší a hlbší.

Dôchodková reforma je najväčším úspechom vlády. Nový penzijný systém je zo strednodobého a dlhodobého hľadiska fiškálne udržateľný

(hlavne vďaka postupnému zvyšovaniu odpracovaných rokov) a oveľa jednoduchší a spravodlivejší (zrušili sa výhody a privilégia pre niektoré skupiny dôchodcov, zvýšili sa nízke dôchodky starších dôchodcov, ktoré sa predtým nevalorizovali).

Veľmi dôležitá a úspešná je aj reforma zdravotníctva, ktorá prináša do systému transparentnosť, konkurenciu a objektívne kritériá pre primárnu zdravotnú starostlivosť založenú na zásade „peniaze nasledujú po pacientoch“. Táto reforma umožní znížiť nadmerné kapacity, neefektívnosť a plytvanie peňazí v primárnej zdravotnej starostlivosti. Reforma vzdelávania bola tiež schválená zákonom, má mnoho pozitívnych zmien, otázkou je, ako táto reforma mení podmienky na zvýšenie efektívnosti a kvality vzdelávania ako celku.

Privatizácia je na Ukrajine stále veľmi kontroverznou témou. Na jednej strane vláda a predovšetkým premiér osobne urobili pomerne veľa počas minulého roka, ale na druhej strane výsledky sú stále zanedbateľné.

Premiér inicioval mnoho stretnutí so zodpovednými osobami s cieľom urýchliť reštrukturalizáciu štátnych podnikov a privatizáciu, no napriek tomu výsledky sú nepostačujúce.

Významným pozitívnym výsledkom je nový návrh zákona o privatizácii schválený parlamentom koncom minulého roka. Nový zákon odstraňuje najväčšie prekážky zo starého zákona, ktoré boli nástrojmi na obmedzenie a bojkotovanie privatizácie. Zákon vytvára aj predpoklady na uskutočnenie tzv. malej privatizácie elektronickými aukciami, ktoré prinesú do systému transparentnosť a efektívnosť.

V oblasti privatizácie čaká túto, ale aj budúcu vládu veľa práce, pretože Ukrajina má ešte stále viac ako 3500 štátnych podnikov, ktoré sú jedným z najväčších zdrojov korupcie, politického klientelizmu, neefektívnosti, plytvania verejnými zdrojmi, deformácie hospodárskej súťaže. Privatizácia je tiež šancou na zvýšenie prílevu priamych zahraničných investícií.

Napriek všeobecne prevládajúcej mienke (na Ukrajine aj v zahraničí), že v boji proti korupcii sa neurobilo takmer nič, treba zdôrazniť, že to nie je pravda. Jaceňukova a Groysmanova vláda dosiahli veľmi dôležité a bezprecedentné (v ukrajinských podmienkach) výsledky v boji proti korupcii, najmä pri znižovaní priestoru pre tzv. veľkú korupciu.

Štyri z piatich najväčších oblastí veľkej korupcie boli uzavreté, alebo zásadne obmedzené. Prvou bola deregulácia cien energií, druhou vyčistenie bankového sektoru, tretou verejné obstarávanie a štvrtou zavedenie elektronického systému vratiek DPH.

Pred troma rokmi bola cena plynu pre domácnosti na úrovni 12% skutočnej trhovej ceny. Oligarchovia a politicky spriaznení podnikatelia tak ročne získali miliardy dolárov z verejných peňazí nákupom plynu za cenu pre domácnosti na úrovni 12% reálnej ceny a následným predajom za skutočnú trhovú cenu ukrajinským firmám alebo vývozom. Tento kanál bol čiastočne zastavený od roku 2015 a úplne od jari 2016, kedy sa ceny plynu zvýšili na trhovú úroveň.

Mnoho súkromných bánk slúžilo pred Euromajdanom ako bankomaty pre svojich majiteľov alebo spriaznené osoby, ako nástroj na výber peňazí od daňových poplatníkov na ich súkromné účely. Banky zhromažďovali peniaze od sporiteľov a podnikateľov a potom poskytovali tie isté peniaze vo forme úverov spriazneným osobám (veriteľom). Tieto subjekty požičané peniaze bankám nevracali a nároky sporiteľov museli byť uspokojené z verejných zdrojov (Fond na ochranu vkladov). Všetky takéto banky boli zavreté (80 zo 180 bánk) a najväčšia súkromná banka (Privatbank) bola znárodnená kvôli systémovému významu („too big to fail“). Následne Národná banka Ukrajiny zaviedla nové, prísne regulačné pravidlá, vrátane zvýšenia kapitálovej primeranosti a kontroly spriaznených osôb. Týmto došlo k uzavretiu ďalšieho kanála veľkej korupcie. Na ilustráciu možno uviesť, že medzinárodný audit vyčíslil, že za desať rokov pred zoštátnením najväčšej ukrajinskej súkromnej banky Privatbank z nej jej vlastníci ukradli cca 5,5 mld. USD.

Verejné obstarávanie bolo tretím zdrojom

pre veľkú (a tiež malú a strednú) korupciu. Od augusta 2016 sú všetky verejné subjekty, vrátane obcí, povinné používať elektronický systém verejného obstarávania ProZorro, ktorý je medzinárodne uznávaný a považovaný za jedinečný a efektívny. Týmto bol tretí najväčší zdroj veľkej korupcie uzavretý. Štvrtým veľkým zdrojom korupcie boli vratky DPH, ktoré sa donedávna riešili individuálne a v zásade ich nebolo možné dostať bez úplatkov. Bol zavedený elektronický systém, ktorý tieto praktiky do značnej miery eliminoval.

To, čo zostalo nedotknuté, je štvrtá oblasť - štátne podniky. Ukrajina má dnes 3500 štátnych podnikov a napriek vyhláseniam a plánom nebol v tejto oblasti dosiahnutý žiadny výrazný pokrok. Štátne podniky sú dnes najväčším zdrojom korupcie, politického klientelizmu, plytvania verejnými zdrojmi, zlého riadenia a deformácie podnikateľského prostredia.

Okrem zúženia priestoru pre korupciu a politický klientelizmus privatizácia môže výrazne prispieť k prilákaniu renomovaných veľkých zahraničných investorov, ktorí prinesú nový kapitál, technológie, know-how a otvoria trhy. Nevyhnutnou podmienkou na ich získanie je profesionálne riadený proces privatizácie na základe otvorených, konkurenčných, medzinárodných tendrov s pomocou renomovaných investičných poradcov na strane ukrajinskej vlády. Zásadné zvýšenie prílevu priamych zahraničných investícií je nevyhnutnou podmienkou pre zvýšenie ekonomického rastu. V roku 2017 sa očakáva prílev priamych zahraničných investícií približne na úrovni 2% HDP, čo je úroveň nižšia ako v roku 2016 (3,5%), ktorá bola stále neprijateľne nízka.

Reforma trhu s pôdou (zrušenie moratória na predaj pôdy vrátane súkromných pozemkov) sa neuskutočnila a parlament opäť predĺžil moratórium na predaj pôdy.

To je veľmi zlá správa pre Ukrajinu. Stalo sa to aj napriek tomu, že vláda pracovala na návrhu zákona, ktorý vytvoril predpoklady pre otvorenie trhu s pôdou s jasnými a prísnyimi podmienkami, ktoré dočasne neumožňujú získať pôdu pre cudzincov a obmedzujú výmeru pôdy kúpenú ukrajinskými fyzickými a právnickými osobami.

Zdá sa, že najdôležitejším dôvodom opätovného odloženia tejto reformy bolo odstránenie tohto opatrenia z prioritných referenčných hodnôt tranže programu MMF v roku 2017. Bola to veľká chyba, pretože v tejto citlivej otázke sa už podarilo získať politickú zhodu vo vláde a v parlamente.

V tomto roku je najdôležitejším cieľom pokračovať v prioritných reformách a neumožniť zvrátiť vývoj v tých oblastiach, kde sa už dosiahol pozitívny pokrok.

Nebude to jednoduché, pretože populisti zvyšujú svoju aktivitu pred nadchádzajúcimi voľbami. Aj napriek tomuto riziku som stále optimista, pretože si myslím, že pre Ukrajinu neexistuje žiadna iná možnosť ako pokračovať v reformách. Prečo? Ak nebude pokračovať, znamená to, že stratí európsku perspektívu a podporu zo strany západu a ohrozí to jej nezávislosť a integritu. Počas a po Euromajdane Ukrajinci veľmi výrazne vyjadrili svoju túžbu patriť do Európy a uskutočniť potrebné reformy a zmeny.

Z tohto hľadiska bude rozhodujúce pokračovanie programu MMF, pretože bez podpory MMF a EÚ Ukrajina nebude schopná pokryť svoje

dlhové záväzky v rokoch 2018 až 2020. To by znamenalo ďalšiu finančnú krízu so všetkými negatívnymi hospodárskymi, sociálnymi a politickými dôsledkami.

Snažiť sa udržať to, čo už bolo dosiahnuté, bude rovnako dôležité. Veľmi dobrou ilustráciou tohto je návrh zákona „Buy Ukrainian“, ktorý navrhla strana Oleha Ljaška a ktorý bol schválený v parlamente v prvom čítaní.

Tento návrh zákona je populistický a ak bude prijatý, zničí systém elektronického verejného obstarávania ProZorro, zvýši korupciu a klientelizmus, je v rozpore s ukrajinskými záväzkami (povinnosťami) vyplývajúcimi z Asociačnej dohody, pravidlami WTO a tiež s rozpočtovými pravidlami, zvyšuje administratívnu záťaž podnikov, najmä tých malých. Takéto protekcionistické a populistické návrhy sú cestou do pekla. Na svete neexistuje žiadna krajina, ktorá by sa z chudobnej stala bohatou uplatňovaním protekcionistickej politiky. Práve naopak, jediná cesta z chudoby k prosperite je možná pri hospodárskej politike založenej na otvorenosti, slobodnej a férovej súťaži, ochrane vlastníckych práv a ekonomickej a politickej slobode.

Číslo, ktoré nás zaujalo

7,6%

O takúto hodnotu sa znížia budúce dôchodky do roku 2066 v prípade, že bude dôchodkový vek „zastropovaný“ na úrovni 65 rokov. Výška dôchodku z prvého piliera je totiž priamo odvodená od počtu odpracovaných rokov, ktoré by sa týmto opatrením znížili.

Okresané dôchodky by boli vyplácané aj z druhého piliera. Nižšia nasporená suma a kratšia doba sporenia by znamenali zníženie príjmov na dôchodku aj z tohto systému. Najmä pri zvolení tzv. doživotného dôchodku by mesačný príspevok bol nižší, pretože by sa suma rozpočítavala na dlhšie obdobie.

Takéto opatrenie by prinieslo aj zníženie počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva, čo môže

Prameň: Rada pre rozpočtovú zodpovednosť

http://www.rozpocovarada.sk/vo_download/rrz_ko_20180216_strop_dv_65.pdf

Matej Horňák
študent, NHF, EUBA

vzhľadom na výrazné starnutie Slovenska (ale aj väčšiny krajín vyspelého sveta) priniesť v budúcnosti problém s pracovnou silou. Odhady upozorňujú, že by do roku 2066 pokleslo HDP o 6,2 % a dlh verejnej správy by sa vyšplhal na približne 77 % HDP.

Ak by slovenská ekonomika mala takúto situáciu ustáť, už v roku 2020 by sme museli hospodáriť s prebytkovým rozpočtom verejnej správy na úrovni aspoň 0,4 %.

Takéto populárne opatrenia sú pre terajšie vlády ziskom, pretože „strop“ by dôchodkový vek dosiahol pri súčasnom nastavení systému až v roku 2038. To však už bude problémom inej vlády a budúcich generácií.

